

Numror på bottnet

Avvikande genusbruk hos orden *nummer* och *botten* i finlandssvenska

Jonas Nyman

Avhandling pro gradu

Språkexpertprogrammet, Nordiska språk

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Humanistiska fakulteten

Åbo universitet

April 2025

The originality of this thesis has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin OriginalityCheck service.

Avhandling pro gradu

Språkexpertprogrammet, Nordiska Språk

Jonas Nyman

Numror på bottnet - Avvikande genusbruk hos orden nummer och botten i finlandssvenska

Antal sidor: 54 sidor, bilagor 8 sidor

Det är karakteristiskt för finlandssvenskan att vissa substantiv böjs enligt ett annat grammatiskt genus och en annan deklination än vad som föreskrivs i standardsvenskans normer. Denna pro gradu-avhandling undersöker hur detta påverkar böjningen av substantiven *nummer* och *botten*. Studien fokuserar på förekomsten av detta fenomen i den finlandssvenska dagstidningen *Åbo Underrättelser* samt i äldre finlandssvenska tidningar från Nationalbibliotekets samlingar.

Det övergripande syftet med avhandlingen är att kartlägga i vilken utsträckning den avvikande böjningen av *nummer* och *botten* förekommer i nutida utgåvor av *Åbo Underrättelser* och i äldre finlandssvenska dagstidningar. Studien syftar även till att fastställa huruvida dessa avvikelser är vanligare i vissa typer av texter, exempelvis nyhetsartiklar och annonser. Det nutida materialet samlades in från *Åbo Underrättelser*'s digitala arkiv, där sökningen baserades på avvikande böjningsformer av *nummer* och *botten*. Det insamlade materialet omfattar perioden 2001–2018. Det historiska tidningsmaterialet hämtades från Nationalbibliotekets digitala samlingar med samma sökmetod.

Analysen av materialet visar att förekomsten av avvikande genusbruk i *Åbo Underrättelser* under perioden 2001–2018 är relativt begränsad. För det historiska materialet är en exakt kvantifiering svårare att fastställa inom ramen för denna avhandling, men sökresultaten indikerar att förekomsten av de aktuella formerna var avsevärt högre i äldre tidningstexter än i det nutida materialet från *Åbo Underrättelser*. En möjlig förklaring till den begränsade förekomsten i modern tid kan vara utvecklingen av textbehandlingsprogram, vilka automatiskt korrigerar stavfel och grammatiska avvikelser innan tidningen publiceras

Nyckelord: avvikande genus, finlandssvenska, finlandismer, morfologiska finlandismer

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Material och metod	2
2 Finlandssvenska särdrag	4
2.1 Finlandssvenska, finlandismer & pluricentricitet	4
2.1.1 Egenheter i finlandssvenskt språkbruk	6
2.1.2 Finlandssvensk språkvård och media	9
3 Variation inom genusböjning	12
3.1 Genus i svenska	12
3.2 Variation inom genusbruket	12
3.3 Finlandssvensk avvikande böjning av orden <i>nummer</i> och <i>botten</i>	13
4 Det empiriska materialet	16
4.1 Åbo Underrättelser	16
4.2 Historiskt tidningsmaterial	16
5 Analys av förekomster i Åbo Underrättelser	18
5.1 Översikt av förekomster	18
5.2 Annonser/reklamer	21
5.3 Notiser	22
5.4 Artiklar	23
5.5 Parallellt bruk av standardenliga och avvikande former i ÅU	25
6 Analys av förekomster i historiskt tidningsmaterial	27
6.1 Översikt av förekomster	27
6.2 Annonser/reklamer	30
6.3 Notiser	32
6.4 Artiklar	34
6.5 Parallellt bruk av standardenliga och avvikande former i historiska tidningstexter	38

7 Sammanfattning och diskussion	42
7.1 Sammanfattning av materialet	42
7.2 Komparativ diskussion	45
Litteratur	49
Bilaga 1 – Exempel på en artikel	55
Bilaga 2 – Textmaterial insamlat på Åbo Underrättelsers redaktion	58
Lyhennelmä	59

1 Inledning

Denna pro gradu-avhandling undersöker ett språkligt fenomen som är karakteristiskt för finlandssvenskan, nämligen avvikande genusbruk i jämförelse med standardsvenskan. Specifikt fokuserar studien på substantiven nummer och botten, vilka i finlandssvenskan ofta böjs på ett sätt som avviker från den sverigesvenska normen. Intresset för detta ämne väcktes hos mig i samband med en personlig språklig erfarenhet. Som uppvuxen vid den svenska gränsen i norra Finland har jag tillägnat mig svenska genom närheten till Sverige och genom min släkt, särskilt på faderns sida, där många identifierar sig som svenskar. Detta kan förklaras av att deras föräldrar under krigstiden skickades till Sverige som krigsbarn och sedermera valde att stanna kvar även efter krigets slut. Min språkinläring präglades således av den standardsvenska som lärs ut i den finskspråkiga skolan, i kombination med uttal och vardagsord som ligger nära sverigesvenskan. Vid flytten till Åbo kom jag för första gången i nära kontakt med finlandssvenskan, vilket ledde till språklig reflektion. När jag hörde böjningar såsom bottnet och numrorna i vardagligt tal uppstod en initial förvirring – jag ifrågasatte om jag möjligen mindes orden fel. Mina svenska vänner var heller inte bekanta med dessa former, och en snabb undersökning på webben bekräftade att de utgör etablerade finlandssvenska språkdrag. Den vetenskapliga litteraturen om detta specifika ämne är begränsad, vilket motiverar behovet av vidare forskning. Genom denna studie vill jag därför bidra till kunskapen om finlandssvenska språkdrag, med särskilt fokus på genusbruk, då det utgör en av de mer intressanta och mindre utforskade aspekterna av finlandismer.

Hugo Bergroth diskuterade det aktuella språkdraget redan år 1917 i sin bok *Finlandssvenska* (1917). Bergroth nämnde ord som *stoll*, *fabrik*, *nummer* och *botten* och konstaterade att dessa ord ofta får en felaktig böjning i finlandssvenskan. Bland dessa är *botten* och *nummer* fortfarande högre frekventa i språket över hundra år senare och får ofta en avvikande böjningsform, exempelvis i tal. I denna avhandling undersöks detta i gamla och nutida tidningstexter, vilket visar hur morfologiska finlandismer omärkbart kan hamna i publicerade texter till och med i dagens media där textbehandlingsprogram hjälper journalister med grammatik och rättskrivning.

1.1 Syfte

Syftet med avhandlingen är att undersöka det avvikande genusbruket hos orden *nummer* och *botten* i finlandssvenskt tidningsspråk. Jag har valt att avgränsa materialet till tidningar, eftersom de innehåller text om skiftande ämnen. Dessutom är nyheter, annonser och reklam oftast skrivna av olika individer. Detta erbjuder ett bredare sampel av primärkällor än att ha texter från bara en eller två skribenter, vilket minimerar risken att jag i avhandlingen beskriver en idiolekt som innehåller särskilt mycket eller lite av detta avvikande genusbruk. Det är också sannolikt att de undersökta orden används frekvent i tidningsspråket. Vid nutida tidningsmaterial, fokuserar avhandlingen på fenomenet i en lokaltidning från Åboregionen, Åbo Underrättelser. Det historiska tidningsmaterialet har däremot hämtats från Nationalbibliotekets digitaliserade samling av gamla finlandssvenska dagstidningar. Avhandlingen siktar på att svara på följande frågor:

- I vilken omfattning förekommer det för finlandssvenskan karakteristiska avvikande genusbruket hos substantiven *nummer* och *botten* i finlandssvenska tidningstexter
- I vilka typer av tidningstexter förekommer detta språkliga fenomen?
- Uppträder fenomenet oftare i vissa kontexter eller inom vissa typer av tidningstexter?
- Är fenomenet mer frekvent i äldre eller nutida tidningar?

I avhandlingen diskuteras avvikande genusformer i olika typer av tidningstexter. I min undersökning utgår jag från tre texttyper i Åbo Underrättelser: notiser, artiklar och annonser/reklam. Genom att gruppera texterna vill jag kunna se om felen, det vill säga avvikande genusbruk, är mer typiska för vissa tidningstexttyper, och om avvikande genusbruk förekommer mer frekvent i vissa kontexter och ämnesområden.

1.2 Material och metod

Materialet i avhandlingen består av både nutida tidningstexter och äldre tidningar från Nationalbiblioteket i Finland. Jag valde att utnyttja tidningar som material för att tidningsmaterial avspeglar samhällets intressen och utveckling vid olika tidpunkter. Det gör det också möjligt att analysera böjningsformerna i olika saksammanhang samtidigt som texterna är skrivna av olika individer.

Nutida tidningstexter har inhämtats från Åbo Underrättelser, en svenskspråkig lokaltidning i Åboregionen och den äldsta dagstidningen i Finland som fortfarande publiceras. Dessa texter är hämtade från perioden 2001 till 2018 och har samlats in från tidningens digitala arkiv, där jag systematiskt gick igenom numren från 2001 till 2018. Avvikande genusbruk i tidningstexterna har kategoriserats enligt typ av text, såsom notiser, artiklar, annonser och reklam, samt enligt böjningsmönster, dvs. numerus och species. I avhandlingen kommer materialet och tidningstexterna att presenteras i sina ursprungliga former, med utelämnade delar av texten markerade med [...].

De äldre tidningarna som utgör den andra delen av materialet hämtades från Nationalbibliotekets samling av gamla finlandssvenska tidningar som är tillgängliga på Nationalbibliotekets webbsidor i digitaliserad form. Dessa tidningar täcker perioden från 1920 till 1950.

Materialet och resultaten i avhandlingen analyseras genom utnyttjande av kvalitativa metoder.

2 Finlandssvenska särdrag

Finlandssvenska är en språkvariant inom svenska språket, som talas i Finland som namnet avslöjar. Finlandssvenska bör inte förväxlas med svenska med finsk brytning, utan det är språket som svenskspråkiga finländare talar. Svenska Akademiens Grammatik beskriver finlandssvenska som en ”regional variant av svenska som är karakteristisk för Finlands svensktalande befolkning” (SAG vol 1: 170). Jag kommer här att presentera diskussionen kring finlandssvenska särdrag och språkvård ur en finlandssvensk synvinkel samt jämförelse mellan standardsvenska och sverigesvenska. Trots att forskning om avvikande genusbruk i finlandssvenska är begränsad, förtjänar bokserien *Svenskan i Finland – i dag och i går*, utgiven av Svenska litteratursällskapet i Finland, att lyftas fram. Serien omfattar verk som behandlar svenskans historia i Finland såväl som dess nutida utveckling. Under arbetet med denna avhandling har bokserien gett mig en fördjupad förståelse av det finlandssvenska språkbruket och dess utveckling till en unik variant inom den svenska språkgemenskapen.

2.1 Finlandssvenska, finlandismer & pluricentricitet

En av de mest prominenta egenskaper hos svenskan i Finland är uttalet i talspråket som avviker från det i Sverige. Men närmast är *finlandismer* en stor och distinktiv del av finlandssvenskt språkbruk som kan sticka ut för våra svenskspråkiga grannar i väst både i tal och skrift.

Finlandssvenska avser den icke-dialektala svenska som talas och skrivs av den svenskspråkiga befolkningen i Finland. Reuter, af Hällström-Reijonen & Tandefelt (2017, 18) påpekar att finlandssvenska innefattar variation från vardat, överregionalt standardspråk till vardagligare, regionalt präglat talspråk. Finlandssvenska bidrar till att göra svenskan unik i Norden som ett officiellt språk i två länder. Till skillnad från danskan, som trots den historiska kopplingen inte har status som officiellt språk på Island, har svenskan en särskild ställning både i Sverige och Finland. Ett språk med flera nationella varieteter som detta kallas pluricentriskt, det vill säga språket har flera centrum. Detta innebär att språket kan ha olika standardnormer beroende på nationell kontext, även om skriftspråket ofta hålls relativt enhetligt. Nederländskan i Belgien och tyskan i Österrike är exempel på språk där dynamiken kan jämföras med svenskan i Finland. Engelskan är ett annat tydligt exempel där skribenter måste välja t.ex. mellan brittisk och amerikansk standard i skrift (ibid 21.).

Finlandismer kan beskrivas som ord, fraser eller strukturer som huvudsakligen används i finlandssvenska eller har en annan betydelse än i sverigesvenska (ibid. 20). Finlandismer delas ofta in i olika kategorier, såsom fennicism (påverkan från finskan), russicism (påverkan från ryskan) och arkaismer (ord och uttryck som tidigare varit en del av svenskan i Sverige men som numera är föråldrade där). Utöver språkhistoria eller etymologi vid grammatisk analys av finlandismer fäster man oftast uppmärksamhet på så kallade *lexikala* finlandismer. Hit hör t.ex. *skyddsvägar* (övergångsställe), *stöpslar* (stickkontakt) och *halare* (overall), det vill säga enskilda ord i finlandssvenskt lexikon som är utmärkande för språkbruket. Finlandismer omfattar dock en mångfald av olika typer av språkdrag som inte begränsar sig till bara enskilda ord. Charlotta af Hällström-Reijonen (2012) har delat in finlandismer i olika typer på basis av deras grammatiska nivå. Det finns till exempel *lexikala*, *morfologiska*, *semantiska* och *syntaktiska* finlandismer. (af Hällström-Reijonen, 2012, 87) Vid semantiska finlandismer kan vi *lyfta katten på bordet* med att påpeka att detta uttryck inte är välkänt i Sverige, medan det i Finland är en vardaglig fras. Uttrycket är en direkt översättning av finskans *nostaa kissa pöydälle*, vilket betyder att uttrycket fastän det är syntaktiskt korrekt kan vara semantiskt oförståeligt för den som inte är van vid finlandssvenskt språkbruk. En av de mest kända syntaktiska finlandismerna är *att-*konstruktionen vid satsflätor, t.ex. *Det tyckte jag att var roligt*, vilket uppfattas som ett grammatiskt fel i sverigesvenskan (Reuter, af Hällström-Reijonen & Tandefelt 2017, 27). Ett annat exempel är typen *de förtroendevaldas informerande*, dvs. användning av objektiv genitiv som är påverkad av finsk grammatik (ibid.).

I sin artikel *Finlandismer i skriven finlandssvenska* som jag redan presenterade ovan, redogör Reuter, af Hällström-Reijonen & Tandefelt (2017) vidare för så kallade *arkaismer*, som utgör ett intressant fenomen i finlandismernas värld. Ehuru man sannolikt har skapat hundratals nya finlandssvenska ord genom dialektord, lånord från finska och andra språk såsom ryska, är arkaismer en grupp av svenska ord som tidigare har varit allmänna i svenska språket på båda sidor Bottenviken men under tidens gång blivit finlandismer. Reuter, af Hällström-Reijonen & Tandefelt nämner bland annat ord såsom *abiturient*, *pulpet* och *beväring*. Arkaismer är således ord som har blivit ålderdomliga och omoderna i Sverige. Oavsett orderns minskade popularitet i Sverige fortsätter de användas i Finland och i dag används de nästan enbart i Finland. I vissa fall kan finlandismer fylla en lucka i det svenska språket, då det svenska standardspråket saknar något begrepp. Ett exempel är ordet *talko*, som syftar på ett

gemensamt arbete som utförs frivilligt och utan lön men med traktering. Andra exempel på finlandismer beskriver specifika kulturella och samhällsliga fenomen, såsom *boboll* (en finländsk variant av baseball) och *knackkorv* (ibid. 24-25).

Finlandismer kan inte generaliseras som antingen korrekta eller inkorrekta, utan deras acceptans beror på en rad faktorer. Reuter, af Hällström-Reijonen och Tandefelt (2017, s. 26) nämner en studie där man intervjuade språkvårdare i Finland och Sverige. Studien visade att finlandssvenska språkvårdare tenderar att acceptera finlandismer som fyller en lucka i språket eller berikar uttrycksmöjligheterna, medan de avråder från direktöversättningar från finskan som kan skapa missförstånd (ibid. 27). De svenska språkvårdarnas bedömningar fokuserade i stället på hur begripliga finlandismer är för en sverigesvensk läsare, snarare än deras funktionella värde i finlandssvenskan. Den finländska språkvetarkåren har genom historien skolats in i en norm som innebär en relativt hög grad av konsensus kring hur olika finlandismer värderas. Uttryck som tidigare nämnda *abiturient* och *aktielägenhet*, som är självklara i Finland, får negativa omdömen i Sverige, vilket visar hur acceptansen av vissa termer kan vara kontextberoende (ibid.).

Dessa språkliga variationer visar att finlandssvenskan, trots sin likhet med sverigesvenskan, har utvecklat delvis egna normer och ett språkbruk som är värt att bevara och studera. Finlandismer ska inte per automatik betraktas som språkfel, utan som en naturlig del av en pluricentrisk språkutveckling. Denna avhandlings syfte är att undersöka hur orden *nummer* och *botten* deklineras på ett avvikande sätt i finlandssvenskan, så att bl.a. den obestämda pluralformen av *nummer* kan bli *numror* i stället för *nummer* som är den korrekta böjningen enligt standardsvenskas regler. Det undersökta fenomenet hör sålunda till morfologiska finlandismer – ordet är detsamma som i standardspråket men vacklande genus leder till morfologiska ändringar i böjningen.

2.1.1 Egenheter i finlandssvenskt språkbruk

När det gäller skrivet språk, följer finlandssvenska samma skriftspråksnormer som sverigesvenska. Språklig variation mellan finlandssvenska och sverigesvenska manifesteras framför allt i talat språk, men i praktiken finns det dock skillnader mellan länderna också i skrivet språk. Enligt Reuter, af Hällström-Reijonen och Tandefelt (2017, 19) kan texter författade av finlandssvenska skribenter ofta identifieras som finländska, även om de språkliga avvikelserna är små. Detta beror på att finlandssvenska i praktiken fungerar som en

regional skriftvariant av svenskan, där språkbruket i Finland, till skillnad från riksspråket i Sverige, uppvisar tydliga regionala särdrag. Dessa särdrag, det vill säga finlandssvenska ord och uttryck, kan vara självklarheter för dem som använder svenska i Finland. Som Linnea Hanell (2011) diskuterar i sin bok *Det går hårt – finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv* kan finlandssvenska språkdrag emellertid uppfattas som problematiska av sverigesvenskar

För det första kan finlandssvenska språkdrag framstå som språkliga fel, särskilt när de utgör varianter av ord eller konstruktioner som redan finns i allmänsvenskan. Ett exempel på detta är verbet *besluter*, som i sverigesvenskan oftare ersätts av *beslutar* (Hanell, 2011, s. 31). Eftersom formen *besluter* inte är etablerad i sverigesvenskan kan den uppfattas som ett grammatiskt misstag snarare än som en legitim regional variant. För det andra kan finlandssvenska språkdrag upplevas som främmande, även när de har motsvarigheter i sverigesvenskan. Detta gäller särskilt syntaktiska konstruktioner och stilistiska val. Ett exempel är den frekventa användningen av framförställda bestämningar i offentliga texter, såsom *Av andra än dessa beviljade lån* i stället för den mer idiomatiska sverigesvenska konstruktionen *Lån som beviljats av andra än dessa* (ibid.). Formuleringar som detta kan skapa en känsla av stelhet eller onaturlighet för en sverigesvensk läsare. Slutligen kan vissa finlandssvenska ord och uttryck vara svårbegripliga för sverigesvenskar, antingen för att de saknar motsvarighet i sverigesvenskan eller för att de har en annan betydelse. Ett exempel är yrkestiteln *tradenom*, som används i Finland om en person med en examen inom företagsekonomi men inte är etablerad i sverigesvenskan (Ibid). Sådana termer kan orsaka missförstånd eller kräva förklaringar för en sverigesvensk målgrupp.

Sammanfattningsvis visar Hanells analys att finlandssvenskan, trots sin likhet med sverigesvenskan, kan skapa språkliga och kommunikativa utmaningar på grund av upplevda felaktigheter, främmande strukturer och semantiska skillnader. Som sagt tidigare, är skriftspråksnormen dock i stor del gemensam för hela det svenskspråkiga området på båda sidor av Bottenviken.

I officiella sammanhang, såsom i lagtext och myndighetsspråk, är det ofta nödvändigt att använda finlandssvenska termer eftersom de beskriver den finländska verkligheten mer precist än sverigesvenska motsvarigheter. Exempel på detta är yrkestiteln *diplomingenjör*,

som motsvarar Sveriges *civilingenjör*, och begreppet *bostadsaktiebolag*, som inte har en direkt motsvarighet i Sverige (Reuter, af Hällström-Reijonen och Tandefelt. 2017, 23)

Hanell (2011, 86) påpekar att myndighetsspråk uppvisar ett stort antal finlandssvenska språkliga drag. Detta väcker frågan om i vilken utsträckning dessa drag även förekommer i finlandssvenska tidningstexter. I sin avhandling *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag* (2012), ger Charlotta af Hällström-Reijonen flera exempel på vetenskapliga studier av finlandismer i finlandssvenskt tidningsspråk. Af Hällström-Reijonen nämner bland annat Pellijeff (1971) och Liljestränd (1985), varav den första enligt af Hällström-Reijonen är en smal studie av finlandismer och andra finlandssvenska särdrag i Hufvudstadsbladet och Nya Pressen på 1960-talet. Mer aktuell för min avhandling är Liljestränd (1985), som af Hällström-Reijonen nämner i samband med Pellijeff. Af Hällström-Reijonen (2012, s 37) redogör för Liljestrands undersökning av språket i tre finlandssvenska dagstidningar— *Hufvudstadsbladet*, *Vasabladet* och *Jakobstads Tidning*. Studien betraktades av Liljestränd själv som ett stickprov, men den bidrog till att höja den teoretiska nivån i diskussionen om finlandismer i skriven finlandssvenska. Resultaten visade att finlandismer var mest frekventa i talspråksnära texttyper och att frekvensen varierade beroende på tidningens geografiska och tematiska inriktning. *Jakobstads Tidning*, med sitt fokus på lokala förhållanden, innehöll nästan dubbelt så många finlandismer som *Hufvudstadsbladet*, som i högre grad rapporterade om nationella och internationella frågor, medan *Vasabladet* placerade sig däremellan (af Hällström-Reijonen 2012, 37 [Liljestränd 1985]).

Vidare kan konstateras att skillnaderna i finlandssvenskt skriftspråk främst återfinns inom ordförråd och fraseologi, medan avvikelser på syntaktisk och morfologisk nivå är färre. En parallell kan dras mellan finlandssvenskans relation till finskan och det språkliga förhållandet mellan tyskan och franskan i Elsass-Lothringen, där påverkan från majoritetsspråket skapar distinkta regionala drag i minoritetens språkbruk (ibid.). Detta resultat hos Liljestränd resonerar med resultaten i denna avhandling: en likadan betoning kan skönjas vid orden *nummer* och *botten*.

Tidigare i detta kapitel presenterade jag det Reuter, af Hällström-Reijonen och Tandefelt (2017) konstaterar om hur en läsare kan identifiera en text som finländsk genom vissa markörer. Även om finlandssvenska har vissa särdrag på olika språkliga nivåer är olikheterna i praktiken små i jämförelse med det gemensamma med sverigesvenska. Reuter, af Hällström-

Reijonen och Tandefelt (2017, 23) diskuterar också hur ofta finlandssvenska språkdrag förekommer i olika textarter. Det krävs ofta att en läsare går igenom flera rader eller till och med sidor av en text för att kunna identifiera finlandssvenska drag. I tidningstexter förekommer mellan två och tio finländska språkdrag per tusen löpande ord, medan myndighetstexter och översatta texter kan innehålla upp till tjugo belägg. Jämförelsevis är skillnaderna mellan svenska, danska och norska betydligt tydligare: bara ett fåtal ord kan räcka för att identifiera språket. (Ibid.)

2.1.2 Finlandssvensk språkvård och media

Finlandssvensk språkvård har långa rötter i Finland, och redan i Hugo Bergroths *Finlandssvenska* (1917) noteras att det finns tydliga skillnader i språkbruket mellan de två länderna. I dag har svensk språkvård i Finland utvecklats till en självständig helhet inom den svenska språksfären.

Huvudorganisationen i finländsk språkvård på båda inhemska språken är Språkinstitutet (Kotus), det vill säga Institutet för de inhemska språken. Språkinstitutet delar in språkvården i tre kategorier:

- ”**Språkvalsplanering** gäller förhållandet mellan olika språk i ett samhälle och innefattar ofta språkpolitiskt arbete.
- **Ord- och grammatikvård** rör stavning och böjning av ord, ordval och grammatik.
- **Tal- och textvård** handlar om att ge råd och skapa mallar för hur olika texttyper kan struktureras och samtalssituationer kan förbättras” (2024, Institutet för de inhemska språken)

Språkinstitutet erbjuder de råd och rekommendationer samt bevakar samhällsutvecklingen för att anpassa språkvården efter aktuella behov. Arbetet kommuniceras främst genom webbsidor, e-postrådgivning, kurser, tidskriften *Språkbruk* och olika handböcker.

Det kan konstateras att media har en stor inverkan på vårt språk. Vi läser artiklar, nyheter och romaner i tidningar och böcker; vi tittar på underhållning på television och biografier samt lyssnar på radion. De flesta av oss blir utsatta för mediespråk varje dag på ett eller annat sätt. Därför utgör språkvård i media är en särskilt viktig del av språkvård.

En stor språkvårdsresurs i Finland för mediebranschen på svenska är *Mediespråk*. Mediespråk.fi är en resurs för svenska media i Finland som erbjuder språkråd för alla medietyper. Den handleder journalister, språkgranskar texter och diskuterar språkriktighet i på det aktuella yrkesområdet. Mediespråk underhålls av Svensk Presstjänst och samarbetar med Språkinstitutet. Tjänstens främsta mål är att ”erbjuda läsarna, tittarna och lyssnarna ett levande, begripligt och korrekt språk”. (2024, Mediespråk.fi). I dag finns det sålunda ett omfattande språkligt stöd till mediearbetare, via t.ex. *Mediespråk*, men så har det inte alltid varit.

Finlandssvensk språkvård blev mer formaliserad på 1980-talet, men Charlotta af Hällström-Reijonen (2019) beskriver i sin artikel *Den finlandssvenska språkvården från Bergroths Finlandssvenska 1917 till i dag* hur den finlandssvenska språkvården har formats redan tidigare genom olika insatser, däribland medierna själva. Hon ger ett konkret exempel på detta: Den lilla broschyren *Skall Ni tala i radio?*, utgiven av Finlands Rundradio år 1955. Syftet med broschyren var att ge riktlinjer för hur radiotalare skulle uttrycka sig för att uppnå ett vårdat och begripligt språk. Broschyren förespråkade tal som kombinerar talspråkets naturliga enkelhet med en genomtänkt och korrekt språkform, vilket avspeglar den finlandssvenska språkvårdens strävan efter att förena autentiskt språkbruk med språknormer (Hällström-Reijonen, 2019, s. 149). Ett centralt budskap i texten var att radiotalare har en språklig förebildsroll och ett ansvar för språkets utveckling. Eftersom radiomediet hade fått stor räckvidd kunde språkliga fel få stor spridning, men samtidigt kunde välformulerade och korrekta uttryck bidra till att stärka normerna för finlandssvenskan.

Utöver råd om språkets stil och tydlighet innehöll broschyren även specifika rekommendationer för uttal och ordval. Exempelvis förespråkades uttalsformerna *de, di och dem* framför *dom och döm*. Vidare avråddes från vissa provinsialismer som *de* som undersöks i denna avhandling, dvs. *en nummer, nummern, numror, numrorna*, för vilka det rekommenderade bruket istället var *ett nummer, numret, flere nummer, numren* (ibid. 150). Dessa riktlinjer visar hur språkvården vid denna tid aktivt försökte standardisera finlandssvenskan och motverka regionala avvikelser.

I boken *Språk i prosa och press* (2017) redigerad av Marika Tandefelt diskuterar Anna-Maria Gustafsson utvecklingen av den organiserade språkvården för finlandssvenska medier, med särskilt fokus på dess koppling till Forskningscentralen för de inhemska språken, som

grundades 1976 (och som sedan 2012 fick namnet Institutet för de inhemska språken). Språkvården formaliserades 1980, då språkvårdarna Mikael Reuter och Helena Solstrand skickade ut det första språkbrevet till Rundradion (Yle). Detta initiativ var inspirerat av en norsk modell och syftade till att ge redaktionerna språkliga rekommendationer samt uppmuntra till dialog mellan språkvårdare och journalister (Gustafsson, 2017, s. 163). De första språkbreven behandlade aktuella språkfrågor såsom ordformer (t.ex. *ratificering* istället för *ratifiering*), bildspråk, finskpåverkade konstruktioner samt användning av engelska lånord (t.ex. *slow motion* ersatt med *långsam återgivning*). Samma frågor utgör centrala utmaningar för den finlandssvenska mediespråkvården också idag, dvs. ordformer, bildspråk, finsk påverkan, lånord och namnfrågor – områden som även ofta uppmärksammas av läsare och lyssnare (ibid, s. 163–164). En liknande modell fanns även i andra nordiska länder, dvs. radiospråkvårdare skickade språkbrev, svarade på frågor och deltog i gemensamma nordiska seminarier, särskilt under 1990-talet. Detta täta samarbete bidrog till en unik nordisk språkvårdsmodell med ett utbyte av erfarenheter och riktlinjer mellan länderna. På 1990-talet utvidgades språkvården även till dagstidningar, och *Hufvudstadsbladet* var först med att teckna ett avtal 1994. Avtalet omfattade regelbunden språkvård med genomgång av texter, individuell handledning, och direktkontakt via telefon. Språkvårdaren var tillgänglig upp till fyra dagar i veckan, vilket ledde till en hög grad av språklig tillsyn. Även Finska Notisbyrån (FNB) beställde språkvård periodvis, med fokus på textgenomgång och handledning för skribenterna (Ibid. 164).

Gustafssons redogörelse visar hur den finlandssvenska språkvården successivt institutionaliserades och anpassades till de behov som fanns inom medierna, samtidigt som den präglades av en stark nordisk samarbetsanda och en tydlig koppling till forskningen. I det följande kapitlet presenteras forskning kring hur finlandssvenska särdrag syns i tidningsspråket trots noggrann språkvård.

3 Variation inom genusböjning

I det här kapitlet presenterar jag först genusanvändningen i svenskan, varefter jag redogör för avvikande genus och tidigare forskning om ämnet.

3.1 Genus i svenska

I det svenska språket tilldelas alla substantiv ett grammatiskt genus: utrum eller neutrum, ofta kallade för en-ord och ett-ord. I fornsvenska existerade däremot ett tregenussystem med maskulinum, femininum och neutrum. Medan norska och isländska fortfarande har kvar detta tregenussystem, genomgick det svenska språket på 1300-talet en radikal förenkling av grammatiken. Som ett resultat av detta började maskulinum och femininum gradvis smälta samman till ett gemensamt genus. I modern svenska har substantiv som tidigare var maskulina och feminina omvandlats till utrumord, vilket resulterar i två huvudsakliga genus i språket: utrum och neutrum (Västerdal, 2012).

I dagens svenska tilldelas varje substantiv en av des två genusgrupperna, och detta val påverkar formen hos bestämdhetssuffixen (till exempel: "bil-en" och "hus-et"). Dessutom har det konsekvenser för valet av kongruensböjda former för pronomen och adjektiv (som i exemplen "den bilen" och "rött hus") (SAG, vol. 2: 58-61)

3.2 Variation inom genusbruket

I normala fall har substantiv ett fastställt genus, vilket innebär att de alltid hör till antingen utrum (en-ord) eller neutrum (ett-ord). Det finns dock två huvudsakliga avvikelser från denna konventionella genusanvändning, nämligen *vacklande genus* och *felaktigt genusbruk*.

Ibland kan substantivens genus vara vacklande, vilket innebär att det, beroende på sammanhang eller regionala dialekter, kan skifta mellan utrum och neutrum. Ett exempel på detta är ordet "brons," som tillhör utrum när det avser metallen, det vill säga "brons-en." Men när man talar om att komma på tredje plats i en idrottstävling "tar man bronset," och ordets genus ändras till neutrum, i likhet med guld och silver, som också har neutrum som genus. Ord med vacklande genus förekommer både inom finlandssvenska och sverigesvenska. Vanligtvis gäller detta ämnesnamn och då undviker man att använda ordets obestämda form med artikel, vilket kan komplicera genusanvändningen (Reuter, 2002). Vacklande genus är

även vanligt förekommande vid ämnesord som kan räknas i portioner. Till exempel när man talar om kaffe och öl som generella ämnen har båda orden neutrumgenus. Men när man refererar till specifika portioner, används utrumgenus, som *en kaffe* eller *en öl* (www.sprakochfolkminnen.se).

Felaktigt genusbruk innebär att ett ords grammatiska genus är ett annat än vad det ska vara enligt reglerna för standardsvenska. Precis som vid vacklande genus, påverkar regionala variationer och dialekter valet av genus vid vissa ord. Den viktigaste skillnaden mellan vacklande genus och felaktigt genusbruk är att felaktigt genusbruk saknar en praktisk funktion, såsom att särskilja ämnen från portioner, vilket är fallet vid vacklande genus. Svenska akademiens grammatik (SAG vol. 2: 61-62) ger följande exempel på utrumord med avvikande genus inom regionalt talspråk:

apelsin, aspekt, avi, bakelse, borrh, brunn, bur, byk, fingerborg, folie, harts, kart, klor, njure, nubb, näbb, spann 'hink', spik, sylt, såg, tvål och vers.

Exempel där skriftspråket har neutrum:

besman, datum, grus, hekto, kilo, lasarett, lås, mos, nummer, os, renommé, rede, snus, sot, streck, stryk och tjog.

I fortsättningen avgränsar jag behandlingen till felaktigt genus som är föremålet för min undersökning. I texten hänvisar jag emellertid även till *avvikande genusbruk* och *avvikande genus* eftersom det är fråga om ett vitt utbreddt dialektdrag som är vanligt i svenskspråkiga finländares vardag - trots att det är mot standardsvenskas regler.

3.3 Finlandssvensk avvikande böjning av orden *nummer* och *botten*

I finlandssvenskan är det inte enbart ämnesord som drabbas av avvikande genus, utan även andra ord kan vara föremål för detta. Substantiven *nummer* och *botten* hör till de vanligaste exemplen och förekommer flitigt i vardagligt tal. Till exempel kan man höra att man talar om *lottonumrorna*, när man enligt standardsvenska borde säga *lottonummer*. Detta skiljer sig från vacklande genus, eftersom variationen inte påverkas av kontexten. Istället handlar det om en karakteristisk språkegenskap som har integrerats i det finlandssvenska talspråket. Avvikande genus i samband med *nummer* och *botten* används konsekvent i alla deklinationsformer,

vilket formellt innebär att orden böjs felaktigt, eller på avvikande sätt, i alla former, inklusive den bestämda formen i singularis. Som en följd av detta är formerna *numror* och *bottnet* vanliga inslag i finlandssvenskt språkbruk (Reuter, 2002).

I tabell 1 och 2 visas standardböjningen jämfört med den avvikande böjningen av substantiven *nummer* och *botten* (Bergroth, 1917: 58-67).

Tabell 1. Standardböjning och felaktig/avvikande böjning av ordet *nummer*

Böjning av <i>nummer</i>	Singular		Plural	
	Obestämd	Bestämd	Obestämd	Bestämd
Standard (5:e dekl.)	nummer	numret	nummer	numren
Felaktig (1:a dekl.)	nummer	nummern	numror	numrorna

Tabell 2. Standardböjning och felaktig/avvikande böjning av ordet *botten*

Böjning av <i>botten</i>	Singular		Plural	
	Obestämd	Bestämd	Obestämd	Bestämd
Standard (2:a dekl.)	botten	bott(n)en	bottnar	bottnarna
Felaktig (5:e dekl.)	botten	bottnet	botten	bottnen

I sin bok *Finlandssvenska* från 1917 diskuterar Hugo Bergroth det svenska språket i Finland och dess förhållande till den sverigesvenska språknormen. Bergroth presenterar en lista över substantiv där genusavvikelsen i finlandssvenskan blir tydlig gentemot sverigesvenska. En slutsats som kan dras från Bergroths undersökning är att det aktuella språkdraget fanns och var karakteristiskt för finlandssvenskan redan under början av 1900-talet. I sin jämförelse av ord med avvikande genusböjning i finlandssvenskan nämner Bergroth exempel som *botten*, som enligt honom ofta böjs enligt den femte deklinationen i finlandssvenskt språkbruk (se Tabell 2).

Bergroth noterar att man vid ordet *nummer* ibland hör pluralformen *numror* i vardagligt tal. Han nämner även att orden *penni* och *fabrik* har haft fel genus i finlandssvenskan, men att

dessa varianter har försvunnit tack vare språkutveckling och språkvård (Bergroth 1917: 58-67).

Mikael Reuter (2002) diskuterar också avvikande genusbruk och exemplifierar det med ord som enligt honom ofta får fel genus i finlandssvenskt språkbruk, även i skrift, t.ex. *gödsel*, *havre*, och *spannmål*. Dessa ord används främst i specifika sammanhang och är mindre frekventa i vardagligt språkbruk. Däremot är orden *nummer* och *botten* vanliga ord som enligt Reuter oftare används med fel genus i finlandssvenskan.

Reuter menar att det aktuella språkdraget är särskilt karakteristiskt för finlandssvenska dialekter i södra Finland. Han noterar att man i Nyland och östra Åboland använder ordet *botten* i både utrum och neutrum, medan man i finlandssvenska dialekter i Österbotten, västra Åboland och Åland främst använder i utrum, som är den korrekta formen. Till exempel menar Reuter att seglare i södra Finland använder formuleringar som *lerigt botten* och *måla bottnet*. Vid ordet *nummer* är situationen tvärtom. Ordet har neutrumgenus i standardsvenska men ändras ofta till utrum i finlandssvenskan, vilket innebär en övergång från ett-genus till en-genus.

Reuter observerar vidare att avvikande genus vid ordet *nummer* förekommer i alla finlandssvenska dialekter, till och med i gamla lagtexter. Han ger ett exempel från en elektronisk anmälningsblankett till Helsingfors universitet där det står "Fyll i rutan och omringa nummern." Enligt Reuter används formuleringar som "min telefonnummer" av både unga och äldre finlandssvenskar. Han tillägger att pluralformen *numror* eventuellt är ännu vanligare (Reuter 2002).

4 Det empiriska materialet

I det här kapitlet ges en kort översikt över tidningsmaterialet som analyseras i kommande kapitel. Det nutida materialet består av texter av det finlandssvenska dagbladet Åbo Underrättelser, som har utgivits efter år 2000. Det historiska materialet omfattar texter från flera olika tidningar som har publicerats i början av 1900-talet.

4.1 Åbo Underrättelser

Åbo Underrättelser, förkortad ÅU, är en svenskspråkig dagstidning som första gången publicerades den 3 januari 1824 och snabbt blev en konkurrent till den äldre tidningen Åbo Tidningar, grundad 1771. Trots att Åbo Underrättelsers tryckeri förstördes i Åbo-branden 1827 överlevde tidningen och återuppstod 1829 efter en tvåårig paus, tryckt i en ny lokal (Heikkilä 2014).

Under den ryska tiden drabbades tidningen av censur, och flera av ÅU:s redaktörer straffades för att de uttryckte sig för frispråkigt om det ryska förtrycket i Finland. År 1865 dömdes chefredaktör J.W. Lillja för högmålsbrott och satt i fängelse på Åbo slott i en månad. År 1869 framtogs redaktören Ernst Rönnbäck rätten att ge ut Åbo Underrättelser, bland annat på grund av att han valt att publicera en dikt som inte godkännts av de ryska censorerna (Ibid).

Tidningen har genomgått perioder av inaktivitet på grund av händelser som Åbo-branden, inbördeskriget och andra världskriget, vilket hindrade publicering. Exklusive dessa perioder har tidningen, sedan den etablerades, kommit ut 3-7 dagar i veckan. Den är idag den äldsta dagstidningen i Finland som fortfarande är i tryck. För närvarande publiceras tidningen fem dagar i veckan, från tisdag till lördag. Åbo Underrättelser fokuserar på lokala nyheter i Åbotrakten, Pargas, Kimitoön och andra delar av Åboland (Holmström 2019).

Tidningstexterna som analyseras nedan har samlats in från Åbo Underrättelsers elektroniska arkiv på tidningens redaktion.

4.2 Historiskt tidningsmaterial

Det historiska tidningsmaterialet i denna avhandling består av digitaliserade tidningar i Nationalbibliotekets samling. Alla tidningar i samlingen är offentliga och kan nås via Nationalbibliotekets digitala arkiv på dess nätsidor.

I Februari 2024 slutfördes Nationalbiblioteket digitaliseringsprojekt av finlandssvenska dagstidningar. I projektet digitaliserades nästan 3,9 miljoner sidor från finlandssvenska tidningar och samlingen omfattar tidningar från slutet av 1700-talet till nutid (Nationalbiblioteket 2024). Tidningar utgivna till och med 1949 är tillgängliga kostnadsfritt i Nationalbibliotekets nätarkiv, vilket erbjöd ett omfattande material för denna avhandling. I kapitel 6 presenteras exempel från historiska tidningstexter från flera finlandssvenska dagstidningar såsom *Hufvudstadsbladet*, *Vasabladet* och *Nyland*. Tidsperioden för tidningar i avhandlingen har begränsats från början av 1920-talet till slutet av 1940-talet. Denna begränsning säkerställer att tidningarna i materialet har givits ut efter den svenska stavningsreformen i 1906.

5 Analys av förekomster i Åbo Underrättelser

I detta kapitel analyseras tidningstexter av olika slag från Åbo Underrättelser. Materialet presenteras med hjälp av tabeller och utdrag från tidningstexterna.

5.1 Översikt av förekomster

Materialet har samlats in från Åbo Underrättelsers (ÅU) digitala arkiv och omfattar 27 tidningstexter. Av dessa innehåller 12 ordet *nummer* medan 15 innehåller ordet *botten*. Texterna är hämtade från tidningar publicerade mellan 2001 och 2018. Vid insamlingen av materialet inkluderade jag alla avvikande former av båda substantiven, dvs. *nummern*, *numror*, *numrorna*, samt *bottnet*, *botten*, och *bottnen*. Materialet består av samtliga tidningstexter som innehåller någon av de sökta formerna.

I Åbo Underrättelser publiceras en mångfald av texter, inklusive kolumner, konstrecensioner, lokalpolitik och matrecept. Varje enskild undersökt text har klassificerats som en av tre kategorier av tidningstexter som används i denna avhandling:

- Annonser/reklamer
- Notiser
- Artiklar

Annonser och reklam utgörs oftast av korta, betalda meddelanden eller reklamtexter avsedda att främja produkter eller evenemang. Exempel (1) visar ett betalt meddelande som annonserar ett teaterbesök för synskadade:

(1) Synskadeföreningen på teater och seglats

Åbolands synskadade besöker Raseborgs sommarteater och ser musikalen ”Robin Hood” söndagen den 18 juli.

Bussen startar från Pargas busstation kl. 12, kör Kalkvägen till Åbo, Auragatan 2, därifrån vidare kl. 12.30.

Lunch i Ekenäs ca kl. 14. Pjäsen börjar kl. 17.

Anmälningar till Harriet, tel. 4584665 eller 4585536 och Kimitoöns medlemmar till Birgitta, tel. 422253 eller 040-5867179, senast den 9.7. Teaterresan ordnas denna gång tillsammans med medlemmar från Svenska Hörselskadade i Åboland.

Åbolands Synskadade seglar med Eugenia söndagen den 22 augusti med start och mål i Dalsbruk eller Västanfjärd.

Bussen startar från busstationen i Pargas kl. 9 och kör Kalkvägen till Åbo, Auragatan 2, därifrån den fortsätter kl. 9.30 och kör sedan till startplatsen. Beräknad ankomsttid ca kl. 11. Anmälningar till Harriet och Birgitta på samma numror som ovan senast den 13 augusti. (7.7.2010)

Enligt Svensk Ordbok är notiser korta nyhetsmeddelanden i tidningar (SO 2009). Svenska Akademiens Ordbok tillägger att de utgör omnämmanden av olika händelser, såsom olycksfall, rättegångar, utnämningar eller familjetilldragelser (SAOB spalt N 731, band 18). Med andra ord representerar notiser kortfattade nyheter som kan gälla allt från matrecept till trafikolyckor. De kan variera i längd, från endast några meningar till flera stycken text, men är överlag kortare än artiklar. Exempel (2) visar en notis som rapporterar om en vattenläcka:

(2) Vattenläcka i Dragsfjärd försöker lokaliseras i dag

Dragsfjärd drabbades i går av en vattenläcka på ungefär 15 kubikmeter i timmen. Kimitoöns vatten säger att läckan med stor sannolikhet är lokaliserad till området mellan Rauhalaudden och Kärra. Läckan är sannolikt i stomlinjen som ligger på bottnet av Norrfjärden.

Alla kunder i Dragsfjärdsområdet får vatten som normalt tack vare vattenförbindelselinjen Björkboda – Genböle – Kärra.

På fredagen försöker läckan lokaliseras genom att trycka in tryckluft i vattenlinjen under Norrfjärden.

Linjen kommer delvis eller helt och hållet att börja flyta i vattenytan. De som rör sig med båt på området måste vara försiktiga.

Det finns en risk att det kommer att finnas en del luft i vattenlinjen efter att arbetet har utförts. Trots spolning och luftning kan luften sprida sig ända till Dalsbruk.

Längden på reparationsarbetet är svåruppskattat, skriver bolaget på kommunens webbsida (5.9.2014)

Artiklar utgör längre tidningstexter som vanligtvis består av tre huvuddelar: rubrik, ingress och brödtext. Ingressen är ett kort stycke i början av texten som sammanfattar artikelns huvudinnehåll, medan brödtexten utgör den löpande texten som utforskar och presenterar ämnet mer ingående (Skolverket). Artiklar är inte begränsade till specifika ämnesområden; de kan anta olika former, såsom kolumner, debattartiklar eller nyhetsrapporteringar. Ett exempel på en sådan artikel, som utforskar japansk livsstil och hälsa i Okinawa, återfinns i bilaga 1.

Vissa ämnesområden och sammanhang återkommer regelbundet i tidningstexterna. De texter där ordet nummer förekommer behandlar oftast ämnen som är kopplade till telefonnummer,

medan texterna som innehåller ordet *botten* vanligtvis berör maritima ämnen, såsom havet och båtar.

I tabell 3 och 4 presenteras förekomsterna av avvikande genus uppdelade i grupper enligt typ av tidningstext och böjningsform.

Tabell 3. Avvikande genus hos ordet *nummer* i ÅU

Nummer	obest. sg. <i>nummer</i>	best. sg <i>nummern</i>	obest. pl. <i>numror</i>	best. pl. <i>numrorna</i>	Totalt antal
annonser/ reklamer	-	1	2	-	3
notiser	-	7	1	-	8
artiklar	-	-	1	-	1
Totalantal	-	8	4	-	12

Tabell 4. Avvikande genus hos ordet *botten* i ÅU

Botten	obest. sg. <i>botten</i>	best. sg. <i>bottnet</i>	obest. pl. <i>botten</i>	best. pl. <i>bottnen</i>	Totalt antal
Annonser/ reklamer	-	-	-	-	0
notiser	1	7	-	1	9
artiklar	-	8	-	-	8
Totalantal	1	15	-	1	17

I materialet finns tre fall där det inte klart framgår om det rör sig om ett fel eller inte. I dessa fall står orden oftast i grundform och saknar kongruerande ord såsom artiklar eller adjektiv, vilka normalt skulle avslöja ordens genus.

Två av dessa fall tillhör textkategorin Artiklar, medan den tredje hör hemma i kategorin Notiser. Dessa behandlas separat från övriga exempel. Bedömningen av om fallen ska betraktas som fel eller inte beror på sammanhanget och sannolikheten att det rör sig om avvikande genusbruk

5.2 Annonser/reklamer

Vad gäller ordet *nummer* finns endast tre av de totalt 12 fallen av avvikande genusbruk reklam eller annonser, vilket innebär att fel inom denna kategori är mycket ovanliga. I de tre fallen handlar det om betalda meddelanden och reklam. Dessa texter är inte författade av journalister, vilket innebär att de är oberoende av Åbo Underrättelser och deras redaktion. Exempel (3) är från en Lotto-reklam (14.6.2011).

(3) *Rätt numror: 2, 4, 6, 7, 12, 16, 26*

Den obestämda pluralformen är inkorrekt böjd enligt den andra deklinationen för genus neutrum. Dessutom är adjektivattributet *rätt* felaktigt böjt i singularis.

I en annons med den självförklarande rubriken "Rosettskrinting på Barkplan i dag" (14.2.2003) marknadsförs ett skridskoåkningsevenemang. Annonsen ger information om evenemanget och i texten står följande:

(4) [...] Skrintingen börjar kl 17, då man får en lapp med **nummern** på sin "hemliga partner" [...] (14.2.2003)

Ordet *nummer* i exempel 4 har skrivits i den bestämda formen *nummern*, det vill säga enligt den första deklinationen i utrum. Det är dock felaktigt, eftersom ordet borde böjas i neutrum enligt den femte deklinationen (*numret*)

Det tredje och sista fallet av avvikande genusbruk inom kategorin annonser/reklam återfinns i annonsen "Synskadeföreningen på teater och seglats" (7.7.2010). Annonsen marknadsför ett gruppbesök, organiserat av Åbolands synskadade, till Raseborgs sommarteater för att se musikalen "Robin Hood". I annonsen ges arrangörernas kontaktinformation, och under telefonnumret har ordet *nummer* felaktigt böjts som ett en-ord enligt den första deklinationen:

(5) [...]Anmälningar till Harriet och Birgitta på samma **numror** som ovan senast den 13 augusti[...] (7.7.2010),

Det fanns ingen förekomst av avvikande böjningsformer för ordet *botten* i kategorin annonser/reklam.

5.3 Notiser

I texttypen notiser finns åtta av de totalt tolv fallen av avvikande genusbruk när det gäller ordet *nummer*. Dessa texter utgörs av korta nyheter eller meddelanden. Även om de inte är betalda texter såsom annonser och reklam, är det möjligt att de har hämtats direkt från ett pressmeddelande, eventuellt utfärdat av exempelvis polisen eller staden/kommunen. Med andra ord producerar inte Åbo Underrättelser alla dessa nyheter själva heller, vilket innebär att felen i texterna eventuellt redan fanns i det ursprungliga pressmeddelandena.

Sex av de åtta tidningstexterna inom denna grupp innehåller den avvikande bestämda singularisformen *nummern* i ett telefonnummer:

- (6)   *Operation Snöflinga hjälper igen julbilister*
 [...]Man når vägtjänstens hjälp på **nummern** 0200-8080.[...] (13.12.2002)
- (7)   *Kvinna skjuten till döds i S:t Karins*
 [...]En 1964 född kvinna i S:t Karins blev på onsdagen ihjälskjuten i en höghuslägenhet på Koristonkaari 6 C [...] alla som har tips i anslutning till fallet att ringa polisen i S:t Karins på **nummern** 475 5300.[...] (13.2.2004)

Av de 17 fallen av avvikande genus vid ordet *botten* finns hälften, det vill säga 9 fall, i notiser. Inom denna grupp finns det enda exemplet i materialet där den bestämda pluralformen av ordet är böjd enligt den sjätte deklinationen, det vill säga som *bottnen*, vilket också är det korrekta sättet att böja ordet i bestämd singularis.

Notisen "Finferries fartyg får nya färger" behandlar en ny färgsättning av förbindelsefartyg. I denna tidningstext diskuteras flera fartyg, och färgsättningen beskrivs på följande sätt:

- (8)   [...] **bottnen** blir **blåa** [...] de delar som är ovanför vattenytan blir gula[...]
 (7.4.2017)

I exemplet är adjektivet *blå* också böjt i pluralis (*blåa*), trots att formen *blå* har högre stilvärde och är vanligare i tidningsspråk (SAG vol. 2: 209). Detta visar att det handlar en för skriftspråket felaktig pluralböjning av *botten*.

Resten av fallen gäller den avvikande bestämda singularisformen *bottnet*. I notisen "Flip-flops är experternas mardröm" står det:

(9) [...] **det** tunna **bottnet** i flip-flops[...] (12.7.2006)

I detta exempel är det tydligt att det inte handlar om ett slarvfel; författaren har avsiktligt valt att böja ordet i neutrum, vilket framgår av att den bestämda fristående artikeln också står i neutrum (det).

I exempel (10) från notisen "Säsong för grillat" (28.6.2018), som är ett matrecept, kan genus för ordet *botten* inte fastställas tydligt och därmed kan man inte heller med säkerhet konstatera att det förekommer avvikande genusbruk i exemplet. Ordet används generiskt och i grundform och står således i obestämd singularis utan artiklar eller attribut som refererar till genus:

(10) [...] Riv ett stort ark aluminiumfolie och vik folie dubbelt i botten [...]

Exempel 10 ger ingen ledtråd om ordet *bottens* genus. Dock dyker ordet upp senare i notisen i en mening där *botten* används i bestämd form singularis och böjs i neutrum enligt den sjätte deklinationen:

(11) [...] Placera en bit bakplåtspapper över **det** dubbelvikta **bottnet** och lägg ut potatisen över. [...]

Eftersom både ordet *botten* och den bestämda fristående artikeln *det* är böjda i neutrum, kan man dra slutsatsen att författaren avsåg att använda ordet i detta genus. Det är därmed troligt att den första förekomsten av *botten* också innehar genuset neutrum, trots frånvaron av tydliga språkliga element som direkt hänvisar till det. Därför har *botten* i exempel 10 också kategoriserats som avvikande genusbruk i tabell 4.

5.4 Artiklar

Avvikande böjning av ordet *nummer* förekommer enbart i en artikel. Artikel "Större än Stanley Cup" (20.12.2014) behandlar ishockeyspelaren Saku Koivu och varför hans spelnummer inte pensionerats. I artikeln finns en uppenbar felaktighet samt två fall där det inte går att avgöra om ordet har fel genus. Artikelförfattaren nämner Koivus tröjnummer flera gånger. I det tydliga fallet är ordet *nummer* böjt i utrum enligt den första deklinationen:

- (12) [...]Man kan nästan säga det är tur att titeltorkan i Montreal nu pågått i över 20 år, annars hade man snart inte haft några **numror** kvar att använda[...]
(20.12.2014)

I de två andra fallen står orden i grundform efter ett possessivt pronomen: "hans tröjnummer".

Både i ingressen och i den löpande texten används uttrycket "hans tröjnummer", där ordet *nummer* står i obestämd form singularis. Eftersom obestämd form i singular är densamma både i den korrekta och avvikande formen, och det saknas kongruerande ord i texten, går det inte att dra några slutsatser om ordens genus. Dessutom står orden i båda fallen efter det possessiva pronomenet *hans*, vilket ytterligare komplicerar möjligheten att fastställa genus, då det inte finns några artiklar före ordet som tydligt hänvisar till genus.

Senare i artikeln används ordet *nummer* både i utrum och neutrum, vilket skapar osäkerhet kring genus för ordet "tröjnummer" i dessa två fall. I artikeln förekommer "tröjnummer" flera gånger i den bestämda formen *tröjnumret*:

- (13) [...]i en klubb med 24 titlar genom åren är det inte helt lätt att få **tröjnumret** fryst[...]
(20.12.2014)
- (14) [...]en liten tröst är att **tröjnumret** lär hissas upp i Åbohallen [...](20.12.2014)

Eftersom det finns flera exempel på korrekt böjning av ordet *nummer* enligt standardsvenskans regler i den aktuella texten, antar jag att ordet *numror* i exempel 12 är ett isolerat slarvfel. Av den anledningen betraktas de ovan nämnda fallen efter det possessiva pronomenet *hans* inte som avvikande genus i tabell 3.

I en debattartikel med rubriken "Precisering för Bo Vinberg" (9.12.2013), publicerad på ÅUs kulturavdelning som ett svar på en tidigare text, diskuteras växthuseffekten. Författaren försöker med flera exempel bevisa att vattennivån stiger även i Finland, trots att detta kanske inte observeras på samma sätt som i Bangladesh eller Venedig.

Det förekommer två fall av avvikande genusbruk för ordet *botten* i denna text, där ordet böjs i bestämd singularis. Skribenten ger exempel på hur marken i Finland höjs, vilket inte nödvändigtvis synliggör att havsnivån också stiger:

- (15) [...]Ni kan prova detta själv i ett badkar; sätt två stenar på **bottnet** och fyll sakta badkaret med vatten, samtidigt som ni sakta lyfter upp den ena stenen. Stenen på **bottnet** blir fort under vatten, medan stenen i er hand förblir torr (beroende på hur snabbt ni lyfter den uppåt). Mycket enklare än detta kan man tyvärr inte förklara saken i en allmänhetens spalt med begränsat utrymme.[...] (9.12.2013)

Texten är författad i form av en debattartikel, där fokus ligger på vetenskap snarare än rättskrivning eller eleganta satsbyggnader. Med tanke på detta är det troligt att det vardagliga sättet att böja ordet *botten* har behållits efter korrekturläsningen. Skribentens identitet framgår inte i artikeln, men det är rimligt att anta att det inte är en journalist från ÅUs redaktion. Istället kan det vara en läsare eller kolumnist, särskilt eftersom artikeln är publicerad på allmänhetens spalt som ett svar till en annan skribent, förmodligen inom samma spalt.

I textkategorin förekommer avvikande genus hos orden *botten* sammanfattningsvis åtta gånger i sju olika artiklar. Alla dessa förekomster representerar bestämd form i singularis, dvs. *bottnet*. När det gäller ordet *nummer* finns det bara en artikel med avvikande genusbruk.

5.5 Parallellt bruk av standardenliga och avvikande former i ÅU

I sammanlagt fem tidningstexter finns både korrekta och avvikande böjningar av orden *nummer* och *botten* inom samma text. I två av dessa texter används ordet *nummer*, medan de resterande tre gäller ordet *botten*. Ett exempel på detta återfinns i en Lottoreklam (ex. 16), där de rätta numren nämns, men ordet *nummer* har avvikande genus. Därefter listas tilläggsnummer, och då ordet är korrekt böjt i neutrum (*Tilläggsnummer: 28, 32, 39*):

- (16) Lotto omgång 23:

Rätt **numror**: 2, 4, 6, 7, 12, 16, 26

Tilläggs**nummer**: 28, 32, 39

Vinstfördelning [...] (14.6.2011)

I den ovan diskuterade artikeln med titeln "Större än Stanley Cup" behandlas Saku Koivus tröjnummer. Där framgår bland annat följande:

(17) [...]några **numror** kvar att använda[...] (20.12.2014)

Men på två ställen i denna artikel står det som framkommit *tröjnumret*, böjt i bestämd singularis enligt standardsvenskans regler. Man kan därför konstatera att den avvikande formen *numror* sannolikt är ett slarvfel som inte märktes under korrekturläsningen.

Artikeln "Korpomatta tar bort giftbehov" behandlar en skurmatta avsedd för rengöring av båtbottnar. I ingressen till artikeln finns en korrekt böjning av ordet *botten* i obestämd pluralform enligt den andra deklinationen:

(18) [...]Christian Feodoroff utvecklade skurmatta för **båtbottnar** på sommarstugan[...] (20.2.2015)

Efter ingressen i inledningen av brödtexten står det däremot:

(19) [...] tvätta och måla **bottnet** ett par gånger per säsong[...] (20.2.2015)

I artikeln presenteras även en bildtext där en nästan identisk mening återfinns. Skillnaden ligger i att den bestämda singularformen är böjd i utrum i stället för det från normen avvikande neutrum som används i början av artikeln.

(20) [...] tvätta och måla **båtbottnen** ett par gånger per säsong[...] (20.2.2015)

Den avvikande böjningen i 5:e deklination tidigare i texten gör att *båtbottnen* kunde tolkas som en bestämd pluralform. Trots detta är det osannolikt att författaren avsiktligt valt att använda pluralis här, särskilt när den nästan identiska meningen i brödtexten refererar till en specifik båt.

I notisen "Seglarjuniorer fick jollen på rätt köl" återfinns både korrekta och avvikande former i samma text, ibland till och med i en och samma mening. Nyheten behandlar en teknik som ska användas om jollen skulle välta.

(21) [...] att simma till centerbordet som sticker ut från **bottnet**, dra i det med båda händerna samtidigt som man lutar bakåt, sedan få upp fötterna på **bottnen** och trycka efter med båda benen.[...] (17.4.2018)

I meningen finns inga andra språkliga element, såsom artiklar eller relativpronomen, som skulle kongruera med *botten* och därmed avslöja vilken form skribenten avsett att använda.

6 Analys av förekomster i historiskt tidningsmaterial

Äldre tidningsmaterial för avhandlingen har insamlats från tre årtionden: tidningar har utkommit på 1920-1940-talen. Ett sampel på 30 avsnitt har valts från Nationalbibliotekets omfattande arkiv för digitaliserade tidningar, varav 15 gäller ordet *nummer* och 15 *botten*.

I skrivande stund uppvisar Nationalbibliotekets samling 5525 sidor med träffar för ordet *bottnet* i tidningar, från de äldsta tidningarna fram till år 1951. Likaledes ger sökorden *numror* eller *numrorna* tusentals sidor av resultat, till och med 75329 träffar från de äldsta digitaliserade tidningarna fram till år 1951. Mitt sampel med 30 tidningstexter ger således inte en heltäckande bild av de två ordens böjning i finlandssvenska tidningar i en historisk kontext. Dock visar de valda 30 avsnitten hur, när och i vilka sammanhang *nummer* och *botten* har använts med en avvikande genusböjning i äldre tidningar då digital och automatisk textbehandling inte var tillgänglig som i dag. I det följande presenterar jag också en komparativ analys med det nutida materialet.

6.1 Översikt av förekomster

Fastän relativt lite har skrivits om avvikande genusbruk i finlandssvenska i vetenskapliga sammanhang, har många noterat fenomenet i vardagen. I exemplet nedan presenteras en fråga till redaktionen vid Hufvudstadsbladet till spalten *Vårda ditt modersmål!*, dit läsare kunde skicka in frågor om språkriktighet:

Figur 1. Rubrik till spalten "Vårda ditt modersmål" i en gammal publicering av Hufvudstadsbladet. Hufvudstadsbladet, 29.10.1948

(22) FRAGA. Undertecknad har hört oäde formen "**bottnet**" och "bottnen" och undrar, vilken som är den riktiga. K-i.

SVAR. Det bör ovillkorligen heta bottnen. Ordet är realgenus och lyder alltså: en botten, bottnen (inte i bestämd form "botten", alltså inte: "botten består av grus" utan bottnen består av grus), bottnar, bottnarna. Formerna "**bottnet**", "**ett botten**" är en finlandism, och förekommer uteslutande i södra Finland. I detta sammanhang är det kanske skäl att påpeka en annan finlandism i samband med ordet botten. Här talas om "**ett vikbotten**" (en vikbotten); "**bottnet av viken**" och därmed menar man stranden vid innersta ändan av viken. Vikbotten betecknar i högspråket endast den fasta jordgrunden under vattnet i viken. I stället för t. ex. "I bottnen av viken ser man en liten stuga" heter det t. ex. Längst inne i viken ser man en liten stuga.

I exemplet frågar läsaren vilket alternativ som är det korrekta, *bottnet* eller *botten*. Av exemplet kan konstateras att böjningsformen i neutrum har varit så allmän att den har åstadkommit förvirring bland språkbrukare också på 1940-talet.

På samma spalt i Hufvudstadsbladet undrade en annan läsare tre år tidigare om han borde säga "han sjönk till botten" eller "Han sjönk till bottnen". Redaktionen poängterar i sitt svar att "Här i Finland förekommer ordet botten som neutrum, alltså bestämd form *bottnet*, men denna form bör sorgfälligt undvikas" (Hufvudstadsbladet, 1945).

Äldre tidningstexter har här delats in i samma kategorier som texterna i kapitel 5, det vill säga *annonser/reklam*, *notiser* och *artiklar*. Jag vill dock påminna om att exemplen har plockats från Nationalbibliotekets enorma arkiv som innehåller tusentals belägg på alla av de avvikande genusformerna. Sålunda ger tabellerna nedan inte en heltäckande bild av de egentliga förekomsterna av genusformerna och deras relativa antal i kategorierna.

För tabellerna nedan har varje böjningsform räknats en gång per böjningsform i ett textavsnitt. Det vill säga om artikeln innehåller formen *nummern* fem gånger, räknas det som "1" i tabellen. Ifall texten innehåller två olika former, t.ex. *nummern* och *numror*, räknas det som "1" vid båda formerna i tabellen.

Tabell 5. Avvikande genus hos ordet *nummer* i historiskt tidningsmaterial

Nummer	obest. sg. <i>nummer</i>	best. sg. <i>nummern</i>	obest. pl. <i>numror</i>	best. pl. <i>numrorna</i>	Totalt antal
annonser/ reklamer	1	1	3	-	5
notiser	-	1		3	4
artiklar	3	5	3	4	15
Totalantal	4	7	6	7	24

Tabell 6. Avvikande genus hos ordet *botten* i historiskt tidningsmaterial

Botten	obest. sg. <i>botten</i>	best. sg. <i>bottnet</i>	obest. pl. <i>botten</i>	best. pl. <i>bottnen</i>	Totalt antal
Annonser/ reklamer	-	2	-	1	3
notiser	-	4	-	-	4
artiklar	2	10	-	1	13
Totalantal	2	16	-	2	20

I jämförelse till tidningstexter i dagens Åbo Underrättelser, kan det noteras att det historiska materialet omfattar flera fall där den obestämda singularformen har använts – sammanlagt sex fall i jämförelse ett fall i dagens texter. Eftersom den obestämda singularformen saknar genusbundna markörer är det i de flesta fall inte möjligt att fastställa vilket genus skribenten avsett vid skrivtillfället. Det finns dock vissa exempel där ordet förekommer i kombination med adjektiv eller pronomen som tydligt signalerar genus, t.ex. med ett demonstrativt pronomen som i ”*denna nummer*”. För att säkerställa en så tillförlitlig analys som möjligt har studien avgränsats till enbart de fall där det finns tydliga språkliga indikationer på genuset. Exempel där genus inte entydigt kan verifieras har uteslutits från materialet.

I följande avsnitt presenterar jag flera exempel från det historiska tidningsmaterialet. Vi kommer att se att ämnesområdena vid de historiska tidningstexterna är nästan desamma som vid dagens texter. Ordet *botten* förekommer mest vid maritima teman och recept. Det som kan

vara något överraskande vid ordet *nummer* är att det finns väldigt många belägg i texter om telefonnummer i tidningar som är nästan hundra år gamla.

6.2 Annonser/reklamer

Till skillnad från dagens tidningstexter förekommer fall av avvikande genusbruk av ordet *botten* inom kategorin annonser och reklam. Ordet *nummer* förekommer i bekanta situationer, det vill säga i lottoreklamer.

Formen *numror* har ingått i lottoreklam redan på 1920-talet. I ett avsnitt från Lotta-Svärds lotteriresultat i Hufvudstadsbladet används formen två gånger när vinnare listas:

(23) Lotta-Svärd-lotterierna.

Vid verkställd dragning i Helsingfors Lotta- Svärds distriktsstyrelses barnlotteri utföllo vinsterna 1 gosslotteriet å följande **numror**: Bilen å n:o 319, fru Woutilalnen, cykeln n:o 413, Kantorowltsch, cykeln (3 hjul) n:o 76, B. Grandeli, N. Kajen 20, segelbåten n:o 788, generalskan Walldén, laterna-magica n:o 127, Schauman, Karls. Flicklotteriets vinster utföllo å följande **numror**: Köket n:o 491, Fabricius, babykorgen n:o 393 [...] (23.12.1929)

Den obestämda pluralformen böjd enligt den andra neutrumdeklinationen förekommer i en annan lottoreklam till. På fyrtioalet har tidningen Syd-Österbotten publicerat en lottoreklam för en marks *Affärsarbetarförbundets snabblotteri* med övertalande ord ”Så pank är ingen, att han icke skulle ha åtminstone en mark i fickan” (Syd-Österbotten, 1944). Utöver reklamtexten används formen *numror* i reklamens tabeller:

(24) Snabbvinsterna fäs genast:

25.000: vinna alla **numror**, som sluta på 133333.

5.000: vinna alla:, **numror**, som sluta på 00000.

1.000: vinna alla **numror**, som sluta på 666. osv. osv. (11.1.1944)

Helsingfors Telefonförening informerar i en annons publicerad i *Hufvudstadsbladet* (1922), med rubriken *Till den telefonerande allmänheten*, om kommande förändringar av telefontjänsterna i Tölöområdet. I annonsen meddelas att abonnenter i Tölö distrikt från och

med den 5 juli kommer att kopplas över till en ny automatcentral. Därtill ges instruktioner till abonnenterna om hur de ska begära det önskade numret:

- (25) [...] ifall telefonisten å centralen efter begärd **nummer** svarar ”jag förenar till Tölö” i st. för t. ex. ”N :o 595 jag ringer” betyder detta, att **den** begärda **nummern** är överflyttad till Tölö central. Abonnenten bör då så snart förmedlings-telefonisten för Tölö anmält sig, upprepa önskad **nummer**. Ifall **nummern** i fråga är ledig, höres en sakta ton var 4—5 sek., som anger att ringsignal går ut. Är **nummern** upptagen höres en avbruten ton i bestämda intervaller tut-tut-tut [...] (5.7.1922)

I exemplet används ordet *nummer* uteslutande med utrumböjning, inklusive den ovanliga utrumformen i obestämd singularis. Detta mönster återfinns vid flera tillfällen i texten och bekräftas av genusmarkörer i kongruerande ord. Ett exempel på detta finns i inledningen av texten, där adjektivet *begärd* böjs enligt utrumgenus. Vidare förekommer formuleringen *upprepa önskad nummer*, där adjektivet *önskad* på samma sätt följer utrumböjningen. Dessutom är samtliga exempel på bestämd form singularis även böjda i utrum, med kongruerande ord i samma genus, såsom i uttrycket *den begärda nummern*.

För att övergå till ordet *botten* visar följande exempel annonsen *Kassera inte gamla ämbaren* från *Lantmannabladet* (1944), som erbjuder ett krigstidstips för hur en trasig hink kan repareras med en träskiva.

- (26) Ämbarens användningstid kan betydligt förlängas, om man, när det gått håll i **bottnen**, sätter ett nytt av trä. Blott träplattans sidor har den rätta lutningen blir **bottnet** verkligt tättslutande, synnerligast som träet utvidgar sig i fukt.
(24.3.1944)

I annonsen förekommer både den vanligaste avvikande böjningsformen *bottnet* och därtill den bestämda pluralformen *bottnen* i den inledande meningen. Det sistnämnda kan särskiljas från standardböjningens bestämda singularisformen *bottnen* genom kontextanalys, där ordet *ämbarens* inleder annonsen. Eftersom *ämbare* i detta sammanhang står i bestämd form pluralis genitiv (*ämbarens*) kan det fastställas att även *bottnen* ska tolkas som en pluralform. Detta antagande stärks ytterligare av den efterföljande frasen *sätter ett nytt av trä*, där ordet *botten* återigen refereras till det neutrala *ett nytt*. Utifrån denna språkliga analys kan det

konstateras att annonsen inte uppvisar parallellt bruk av standard- och avvikande former, utan snarare ett konsekvent användande av den sjätte, det vill säga normavvikande, deklinationen.

Det andra exemplet på användningen av ordet *botten* inom kategorin annonser/reklam återfinns i en annons publicerad i *Pargas Kungörelser* år 1933. Det rör sig om en annons med rubriken *Piffens "Venezienska afton"*, där *Piffen* syftar på *Pargas Idrottsförening* (PIF), en förening som fortfarande är verksam vid tiden för denna avhandlings författande. I annonsen beskrivs evenemanget som *höstsäsongens clou*, med inslag såsom venetianska lyktor, fyrverkerier och ett *idrottsligt innehåll*. Utöver det färgstarka reklamspråket innehåller annonsen även ett exempel på avvikande genusbruk av ordet *botten*:

- (27) [...] Sockret i **bottnet** är likväl den utmärkta orkestern „Inari" från Åbo, som föreningen genom dryga kostnader lyckats engagera, för att sköta om den musikaliska delen av programmet. [...] (16.8.1933)

Detta exempel med formuleringen *sockret i bottnet* kan betraktas som ett tydligt uttryck för finlandssvenskt språkbruk. Som språkvårdaren Minna Levälähti påpekar i sin språkkolumn *Vem vill ha socker i botten och grädde på moset* (2020), är uttrycket särskilt utbrett i Finland, vilket troligen kan förklaras av påverkan från den finska motsvarigheten *sokeri pohjalla*. Jämfört med Sverige används uttrycket betydligt oftare i Finland, där det har en starkare språklig förankring. Enligt Levälähti förekommer uttrycket i flera varianter, såsom *socker i botten*, *socker i bottnen*, *socker på botten*, *socker på bottnen* och *socker på bottnet*. Det aktuella exemplet från 1930-talet visar att frasen var etablerad redan då inom finlandssvenskt språkbruk

6.3 Notiser

Till skillnad från kategorin *notiser* i materialet från dagens Åbo Underrättelser, är notiser inte den största kategorin i det historiska tidningsmaterialet. I materialet från gamla tidningar återfinns 8 av de valda böjningsformerna i notiser – fyra med *nummer* och fyra med *botten*.

I en kort notis, *Tysk motorskonert till botten*, i Hufvudstadsbladet från 1929 berättar tidningens korrespondent i Köpenhamn om en skonare som har råkat ut för en olycka:

- (28) [...] Styrmannen försökte senare att starta motorn men i samma ögonblick exploderade denna med ett väldigt brak och slog ett stort hål i **bottnet** på fartyget. [...] (12.11.1929)

Såsom i dagens Åbo Underrättelser är botten böjt i bestämd form singularis. I det historiska materialet står alla exempel på ordet *botten* i bestämd form singularis. I ett maritimt exempel till används den avvikande formen två gånger. Notisen *Att störta sig i sjön på alltför grunt vatten är livfarligt* (Tammerfors Aftonbladet, 1937) handlar om Uno Mikkola som har dykt med huvudet före i grunt vatten:

- (29) Kamraten, som genast därefter kom ut på bryggan, fäste sig vid att Mikkola stannade under vattnet. Han skyndade till och såg att M. låg på **bottnet**. [...] Han hade slagit huvudet mot **det hårda bottnet** och hade därvid fjärde halskotan bräckts och centrala nervsystemet skadats till följd varav hela underkroppen var förlamad. (16.7.1939)

En kort notis med titeln *Pargas skyddskårister*, publicerad i *Pargas Kungörelser* (1923), informerar skyddskårister om en förestående inspektion av samtliga skyddskårsgevärv. Meddelandet ger anvisningar om hur gevären ska förberedas inför granskningen:

- (30) [...] och bära därför alla gevärv vara å skyddskårens kansli senast den 31 aug. väl putsade samt försedda med lappar, utvisande skyttens namn, gevärets fabrikationsort, år och nummer även **S-nummern**. [...]

I det följande exemplet, hämtat från *Hufvudstadsbladet* (1940), behandlar notisen *Numrering av spelare obligatorisk* införandet av en ny regel inom fotbollen i Finland: att spelare ska bära ett individuellt nummer på sin tröja. Denna åtgärd beskrivs som en form av ”publiktjänst”, då den underlättar det för åskådare att identifiera enskilda spelare under matchen. Notisen fortsätter med en redogörelse av hur denna numrering ska implementeras i praktiken:

- (31) [...] - Vem anskaffar **numrorna**?
- Förbundet anskaffar och föreningarna få sedan köpa dem av oss. På så sätt blir numreringen enhetlig. Varje förening inlöser **numrorna** 1 —15.
Målvakten blir n:o 1, högerbacken n.o 2 o. s. v. undan för undan, vänsteryttern n:o 11.

- Man hade väl kunnat tänka sig att låta **numror**na löpa i en följd inom de 8 seriekubbarna? [...] (24.7.1940)

Det avsnitt som innehåller det avvikande genusbruket i exemplet utgörs av en kort intervju med Bollförbundets sekreterare, herr Gustafsson. Om vi utgår från att journalisten har återgivit Gustafssons svar noggrant och som direkt citat, kan det konstateras att både journalisten och den intervjuade har använt den avvikande böjningsformen *numror*na.

6.4 Artiklar

Jag inleder presentationen av kategorin *artiklar* med ordet *botten*. I de två exempel som behandlas framträder en böjningsvariant som inte förekommer i någon av de andra texttyperna. I dessa två artiklar förekommer en ovanlig neutrumböjning av ordet *botten*, den obestämda singularisformen *botten*, tillsammans med den vanligare *bottnet*. Frekvensen för denna böjningsform är dock svår att fastställa, eftersom både uttrala och neutrala böjningar ser identiska ut och det i fall där genusmarkörer saknas är det omöjligt att verifiera vilket genus skribenten avsett. Dessutom förekommer ordet *botten* sällan med artiklar, då det ofta står i genitivkonstruktioner, såsom i *skeppets botten*, eller som en del av sammansättningar, exempelvis *sjöbotten*. Utan tydliga markörer, som t.ex. en artikel eller ett föregående adjektiv, kan genuset inte med säkerhet fastställas.

De två aktuella artiklarna publicerades båda under andra världskriget och behandlar samma ämne, nämligen konservering av skadade eller små potatisar som svinfoder. Enligt en av artiklarna, publicerad i *Lantmannabladet* (1939), var denna praktik utbredd i Tyskland och hade under kriget blivit allt vanligare även i Finland. Analysen inleds med den ovan nämnda artikeln ”*Konservera potatis*” från *Lantmannabladet*. Avsnittet i fråga i artikeln beskriver konstruktionen hos den behållare i vilken de förbehandlade potatisarna ska placeras:

(32) [...] Från kokaren kan ånga ledas till ett särskilt av trä förfärdigat kokkar, försett med **ett genomborrat lösbotten** och tätt lock. I ett sådant kar kan man samtidigt som i ängkokaren koka genom att leda ånga mellan **lösbottnet** och det egentliga **bottnet**. [...] (22.9.1939)

I det ovanstående exemplet står ordet *botten* i obestämd form singularis som en del av en sammansättning, men i detta fall tillsammans med både en artikel och ett genusmarkerande

adjektiv, vilket möjliggör fastställande av dess. Som tidigare nämnts är det möjligt att fall där obestämd form singularis i neutrum används inte är lika sällsynta som materialet i denna avhandling antyder. Det är dock nödvändigt att avgöra huruvida dessa fall utgör exempel på ett parallellt bruk eller på en avvikande böjning i singular. För de fall där genusmarkörer helt saknas kan genus endast bli föremål för spekulation. Följande exempel är hämtat från *Hufvudstadsbladet* (1940) och innehåller liknande beskrivningar av både kokningsprocessen och förvaringsmetoden som exempel (32). I detta avsnitt behandlas specifikt hur potatis bör ångkokas innan den förvaras.

- (33) [...] Det viktigaste är att ha endast obetydligt vatten (10—15 l) och förse grytan med **ett extra botten** eller kors av trä eller plåt, vilket är så placerat att potatisen icke faller till **grytbottnet** in i vattnet. I mitten av **detta botten** skäres ett hål i vilket ett rör av plåt eller trä instickes. [...] (29.9.1940)

Liksom i det föregående exemplet från *Lantmannabladet* visar även detta exempel att den bestämda singularisformen *botten* föregås av artikeln *ett*, vilket tydligt markerar ordets genus. Vidare upprätthåller skribenten konsekvent det neutrala genusbruket genom att vid två ytterligare tillfällen i samma mening använda ordet *botten* i neutrum. I ett av dessa fall används i den bestämda singularisformen *bottnet*, medan det tredje fallet inleds med det neutrala pronomenet *detta*.

Fokus riktas här mot användningen av ordet *nummer*, och det första exemplet är hämtat från ett välbekant ämnesområde, nämligen telefoni. Artikeln *Hela Helsingfors utan telefon tre timmar i går kväll*, publicerad i *Hufvudstadsbladet* (1929), är dramatiskt rubricerad på tidningens förstasida, med iögonfallande underrubriker såsom *Mystiska starkströmstötar förstöra ledningarna* och *Intensivt, men resultatlöst arbete för att finna orsaken*.

Nyheten redogör ingående för det *mystiska* problemet som uppstod och beskriver händelseförloppet i detalj. Under mellanrubriken *Vid 10-tiden fick man trafiken åter i gång* finns även ett exempel på avvikande genusbruk av ordet *nummer*. I artikeln används både obestämd och bestämd pluralform av den utrumböjda formen av ordet *nummer*, det vill säga *numror* och *numrorna*. Denna utrumböjning används konsekvent genom hela artikeln:

- (34) [...] **Numrorna** ända till 29,000 blevo klara c:a en kvart före tio och övriga **numror** en kvart senare. Endast de till ett par hundratal uppgående **numror**, vilkas ledningar [...] (29.7.1929)

Som avslutande exempel inom denna texttyp presenteras en särskilt intressant artikel från tidningen *Åland* (1949), vilken är unik i detta avhandlingsmaterial. Utmärkande för artikeln är att den enbart använder avvikande böjningsformer av ordet *nummer* och inkluderar samtliga möjliga böjningsformer inom den första deklinationen: *nummer*, *nummern*, *numror* och *numrorna*. Artikeln, med rubriken *Nummersystem stävjar pinsamma intermezzon vid köbildning i butik*, diskuterar fördelarna med att införa ett könummersystem i butiker, vilket framhålls som en potentiell förbättring för butikernas funktion. Texten innehåller även intervjuer med åländska invånare om deras inställning till ett sådant system, som redan hade implementerats i flera butiker i Sverige, och huruvida en liknande praxis borde införas på Åland. I det följande kommer analysen att delas upp i sektioner där varje förekomst av avvikande böjning av ordet *nummer* presenteras var för sig. Analysen inleds med den mest sällsynta formen, obestämd form singularis:

- (35) [...] Kunden får ta sig **en nummer** vid ingången och så ropas alla upp i nummerföljd. Då är all diskussion om ordningen utesluten. [...] (3.9.1949)

Exempel 35 återfinns i inledningen till artikeln, där konceptet introduceras för läsaren. Här används ordet *nummer* i obestämd form singularis, tillsammans med den indefinita artikeln *en*, som tydligt markerar ordets genus. Samma böjningsmönster återkommer i artikelns avslutande avsnitt, där journalisten intervjuar *fröken Eriksson*:

- (36) [...] Genom en blick på den kan biträdet sedan alltid kontrollera **vilken nummer**, som är i tur. Ofta lär det hända, att folk kommer in och tar **en nummer** och så går ut igen på andra uppköp, berättar frk Eriksson. [...] (3.9.1949)

Det följande exemplet står omedelbart före exempel 36 i artikeln och behandlar de praktiska aspekterna av könummersystemet vidare. I detta avsnitt förekommer den bestämda singularformen av ordet *nummer* flera gånger inom samma mening.

- (37) [...] Den praktiska, sidan av saken är ju lätt att ordna. Kunden tar **nummern**, **nummern** ropas upp, och då kunden betjänas lämnar hon **nummern** åt biträdet, som sticker **den** på en pinne bredvid sig. [...] (3.9.1949)

I exempel 38 nedan behandlas de regler som är kopplade till könummersystemet, och den intervjuade, *herr Eliasson*, presenterar ett konkret exempel för journalisten. Avsnittet inleds med en mening med den bestämda singularformen *nummern* och avslutas med en mening med den obestämda pluralformen *numror*:

- (38) [...] och då skulle den som hade lägsta **nummern** ha rätt att bli expedierad först. Men det går ju inte, säger han. Det skulle bli förfärligt orättvist om en person, som exempelvis har nr 20 står och väntar på sin tur, och så tömmer nr 3 och 4 och 10 och 12 och kanske fler in efter nr 20 och skall expedieras först, för att de varit in och hämtat **numror** i förbifarten förut. [...] (3.9.1949)

I intervjun med fröken Eriksson delar hon med sig av sina observationer kring var och när könummersystemet vanligen tillämpas i butiker i Mariehamn.

- (39) [...] man har nummersystem där främst i matvaru- och mjölkbutiker och bagerier, samt på större apotek. Och i många affärer har hon observerat att man haft **numror** endast under de dagar, eller den tid på dagen, då kundanhopningen är störst [...] (3.9.1949)

Den sista formen, bestämd pluralis *numrorna*, används även två gånger i artikeln i artikeln med intervjuer. Vi får återigen höra från *fru Johansson* och *fröken Eriksson*. Fru Johansson blev intervjuad i en mjölkbutik där könummersystemet har implementerats. Hon uppger att klagomål på systemet är mycket sällsynta och framhåller att fördelarna tydligt överväger nackdelarna:

- (40) [...] Men, som sagt, det lilla extra besvär, som det medför att hålla reda på **numrorna**, åtar vi oss gärna, så från vår sida möter intet hinder. [...] (3.9.1949)

Fröken Eriksson, däremot, har vissa negativa erfarenheter av systemet, då hon upplevt svårigheter med att lokalisera de platser där könummer skulle tas:

- (41) [...] Jag gick in, observerade att det var nummersystem, men kunde inte få syn på var **numrorna** fanns att ta. Inte ville jag fråga, så jag gick helt enkelt ut igen. [...] (3.9.1949)

Denna artikel utgör det mest framträdande exemplet på avvikande genusbruk inom materialet för avhandlingen. Samtliga möjliga böjningsformer inom deklinationen förekommer vid flera tillfällen, och texten kännetecknas av en konsekvent användning av utrumgenus för ordet *nummer* – inga fall av standardböjningen av *nummer* förekommer i texten. Artikeln erbjuder därmed ett tydligt exempel på det undersökta fenomenet i finlandssvenska, vilket stärker antagandet att det rör sig om ett etablerat språkbruksmönster i Finland, även på Åland

6.5 Parallellt bruk av standardenliga och avvikande former i historiska tidningstexter

Då urvalet av det historiska tidningsmaterialet gjordes var parallellt bruk av standardenliga och avvikande genusböjningar ännu inte en analysaspekt. Efter att ha kategoriserat tidningstexterna utifrån texttyp och konjugationsmönster genomförde jag en fördjupad läsning med särskild fokus på förekomsten av parallellt bruk. Överraskande nog visade analysen att fem av de trettio granskade texterna innehöll fall med både standardenliga och avvikande böjningsformer i samma text, vilket även kunde verifieras genom genusmärkörer i materialet.

Detta innebär att minst en sjättedel av det historiska materialet uppvisar parallellt bruk av olika genusformer. Det är också värt att notera att det nutida materialet från Åbo Underrättelser, trots en mindre urvalsstorlek, uppvisade samma antal fall av parallellt genusbruk. Det kan därför antas att avvikande genusböjningar i nutida texter oftare utgör enstaka slarvfel som inte har åtgärdats före publicering. Som tidigare diskuterats är genusvalen i de historiska texterna i regel mer konsekventa, det vill säga den avvikande formen används genom hela texten, inte bara i enstaka fall. I några av de historiska exemplen är standardformen i minoritet gällande genusval i texten.

Av de fem fall där parallellt genusbruk kan verifieras återfinns fyra i artiklar och ett i en notis. Tre av dessa texter gäller ordet *nummer*, medan de resterande två fallen rör ordet *botten*. Jag börjar med att diskutera artikeln ”*Kabelnätet medger inte en rättvis telefontilldelning*” från tidningen *Hangö* (1949) beskriver utbyggnaden av telefonnätet i Hangö och de begränsningar som fortfarande kvarstår trots att 300 nya telefoner tillförts. Den lyfter fram att vissa områden,

såsom Hangö Norra, Gunnarstrand, Hangöby och Kapellhamnen, inte kan ansluta fler telefoner på grund av det befintliga kabelnätets kapacitet. I artikeln beskrivs också hur numreringssystemet skall förändras, och i detta avsnitt ser vi ett parallellt bruk av avvikande böjningsformer. Både standardformer och avvikande genuset har markerats i fet stil i exempel (42), därutöver har avvikande genus kursiverats. Jag fortsätter med samma markering i följande exempel.

- (42) Att centralen får 300 **nummer** till innebär således inte att dessa **nummer** utan vidare fogas till de tidigare. Hela systemet kommer att ändras om och de nuvarande inre kablarna att bytas ut och kopplas om. Det är inte bestämt vilka **nummer** abonnenterna kommer att få i framtiden men av allt att döma blir det så att före *den nuvarande nummern* sättes en tvåa. (15.10.1949)

Artikeln består av sju stycken, vilket gör det anmärkningsvärt att det avvikande genusbruket i exempel 27 förekommer inom samma korta avsnitt som den standardenliga böjningen. Endast ett fall av avvikande genusbruk återfinns i hela artikeln, vilket skulle kunna tolkas som ett enstaka slarvfel. Det bör dock noteras att skribenten har valt att använda pronomenet *den* i anslutning till ordet, trots att pluralböjningen i övriga delar av artikeln konsekvent följer standarden.

En annan telefonrelaterad text, en notis från *Nya Pressen* (1948), visar också flera fall där avvikande genusböjning av *nummer* har använts parallellt med standardböjningen. Artikeln ”*Nummerskiftet gick ej helt friktionsfritt*” behandlar de tekniska problem som uppstod i samband med en nummerskiftning av telefonlinjer i Stor-Helsingfors. Bland annat uppstod ett avbrott i rikstelefonförbindelsen mellan 21:00 och 21:54, under vilket inga samtal kunde kopplas. Artikeln börjar med standardböjning inom ett direkt citat i första stycket:

- (43) Fröken Urs nummer har förändrats. **Det nya numret** är 07. Se det första bladet i katalogen, meddelar en vänlig damröst om nian försöker få tiden på nummer 58. (16.8.1948)

Artikeln fortsätter att beskriva hur vissa problem fortsatte även efter omkopplingen, särskilt för brandkåren, vars telefonlinjer blev överbelastade av inkommande samtal. Enligt artikeln försökte många invånare som inte kunde nå rikstelefonen i stället ringa nya nummer, vilket ledde till att felkontorets telefon blockerades under hela kvällen. I det sista avsnittet

förekommer det parallellt bruk av former där skribenten har använt standardböjning i ett direkt citat precis som i exempel 28 ovan, men i löpande texten den utrala böjningen till och med i meningar efter varandra:

- (44) Omkopplingen till brandkåren lär ännu inte vara – skick. *De gamla numrorna* är nu försedda med magnetofoner, som vänligt och oförtröttat upprepar: **numret** har förändrats, välj nummer . . Helsingforsarna får på detta sätt lära sig *de nya numrorna* under 2 —3 dygn. (16.8.1948)

Det följande exemplet, hämtat från tidningen *Nyland* (1927), gäller användningen av ordet *botten*. Artikeln, med titeln *Lakfiske med strut*, inleds med en redogörelse av hur vinterfiskesäsongen närmar sig, vilket markerar behovet av förberedelser inför lakfisket. Texten ger en detaljerad beskrivning av olika metoder som används i Finland för att fånga lake, samt redogör för de regionala variationerna i hur ryssjor monteras. I textens tredje avsnitt finns ett exempel på parallellt bruk:

- (45) [...] En massa variationer har man härvid funnit på. På en del håll placerar man en möjligast vit björkstam på **bottnet** och vid dess båda ändar ett rvssjehuvud i stammens längriktning [...] . I andra trakter nedstötes i **bottnen** en vit björkstam och hänges en ryssjestrut längs sidan av denna med mynningen i jämnhöjd med stammens övre ända. [...] (11.1.1927)

I artikeln används den avvikande formen *bottnet* genomgående, med undantag av det enstaka fall som har presenterats ovan. Det konsekventa bruket av den avvikande formen genom hela texten ger anledning till att fråga sig huruvida skribenten kan ha avsett böjningen *bottnen* som bestämd pluralform i neutrum. Trots denna möjlighet har jag valt att inkludera det aktuella exemplet som ett fall av parallellt bruk, baserat på kontextuella indikationer i texten.

Ett exempel på detta kan ses i de meningar där det talas om att placera en vit björkstam på sjöbottnen. Här verkar skribenten syfta på sjöbottnar i en mer generell bemärkelse, vilket gör användningen av pluralformen något ologisk i sammanhanget. Man kunde tänka sig att valet av genus kan vara kopplat till prepositionsbruket. När formen *bottnet* används är det tillsammans med prepositionen *på*, vilket i ett finlandssvenskt språköra kan uppfattas som naturligt: *på bottnet*. Däremot står det enda fallet med standardenlig böjning tillsammans med prepositionen *i*, det vill säga *i bottnen*. Detta behöver dock utredas närmare och tendens kan

variera mellan olika språkbrukare. För vissa kan givna prepositioner tillsammans med standardenlig böjning uppfattas som mer naturlig eller stilistiskt lämpligt än för andra.

7 Sammanfattning och diskussion

Syftet med denna avhandling har varit att undersöka avvikande genusbruk vid orden *nummer* och *botten* i lokaltidningen Åbo Underrättelser och i ett sampel av äldre finlandssvenska tidningar i Nationalbibliotekets digitala arkiv. Det finns inte särskilt många tidigare studier av felaktigt eller avvikande genusbruk i finlandssvenskan, men Hugo Bergroth nämnde det aktuella språkdraget i sin bok *Finlandssvenska* redan 1917 för över hundra år sedan.

Materialet i min undersökning bestod av 27 tidningstexter från Åbo Underrättelser publicerades åren 2001–2018 och 30 tidningstexter från äldre finlandssvenska tidningar från Nationalbibliotekets arkiv – sammanlagt 57 tidningstexter. Det historiska tidningsmaterialet omfattar välkända tidningar såsom Hufvudstadsbladet och Åbo Underrättelser samt mindre lokaltidningar t.ex. Hangö, Pargas Kungörelser och Nyland. Undersökningen är kvalitativ.

I avhandlingen sökte jag svar på följande frågor:

- I vilken omfattning förekommer det för finlandssvenskan karakteristiska avvikande genusbruket vid substantiven *nummer* och *botten* i finlandssvenska tidningstexter?
- I vilka typer av tidningstexter förekommer detta språkliga fenomen?
- Uppträder fenomenet oftare i specifika kontexter eller inom vissa typer av tidningstexter?
- Är fenomenet mer frekvent i äldre eller nutida tidningar?

Nedan sammanfattar jag att resultaten och diskuterar det nutida och historiska materialet först separat, varefter materialen jämförs och de viktigaste skillnaderna diskuteras.

7.1 Sammanfattning av materialet

I det föregående har jag presenterat flera exempel på avvikande genusbruk i finlandssvenska tidningar, texter från det föregående århundradet fram till modern tid. I detta kapitel sammanfattar jag de analyser som jag presenterat i tidigare avsnitt och ger en översikt över resultaten. Jag inleder genomgången med det nutida materialet från *Åbo Underrättelser* och fortsätter därefter med det historiska materialet. Resultaten från de två materialen jämförs i kapitel 7.2, *Komparativ diskussion*.

Bruket av avvikande genus i *Åbo Underrättelser* är inte utbrett. I jämförelse med det stora antalet nyheter, artiklar, annonser och andra texter med korrekt böjning som har publicerats genom tidningens historia, framstår användningen av avvikande genusbruk som relativt obetydlig. För att analysera förekomsten av de språkliga avvikelserna som går att finna delade jag in materialet in i tre kategorier: *annonser/reklamer*, *notiser* och *artiklar*. Det största antalet belägg på avvikande genus återfanns i notiser, där båda de undersökta orden uppvisade mer än hälften av alla avvikande former. Vid ordet *botten* var dock felet något mer jämnt fördelade mellan notiser och artiklar, med endast en avvikande form färre i den senare kategorin.

Både *nummer* och *botten* förekom inom återkommande ämnesområden med flera fall av avvikande genusbruk. Totalt hittade jag tolv tidningstexter med en avvikande böjning av *nummer*, varav åtta behandlade telefonnummer. Det vanligaste avvikande mönstret var att ordet *nummer* stod i bestämd form i utrum (*nummern* istället för *numret*). I ett fall förekom även den avvikande pluralformen *numror* i hänvisningar till flera telefonnummer. Detta tyder på att många skribenter uppfattade *telefonnummer* som ett ord med utrumsgenus, vilket kan förklara varför en betydande andel av de avvikande formerna återfanns i just detta sammanhang.

Ordet *botten* förekom avvikande former i sjutton tidningstexter, varav fem handlade om maritima ämnen, såsom vattenområden och båtar. Till skillnad från *telefonnummer*, där genusuppfattningen kan ha påverkat språkbruket, är det mer sannolikt att *botten* helt enkelt är ett återkommande begrepp i texter som behandlar hav, sjöar, båtar och fartyg – områden där ordet spelar en central roll.

En möjlig förklaring till den relativt ringa förekomsten av avvikande genusbruk i materialet är de textredigeringsprogram som används inom journalistiken. De kan identifiera och rätta grammatiska fel, vilket minskar antalet avvikande former som når tryck. En tydlig tendens i materialet är att de flesta avvikelser gäller bestämd singularisform, både vid *nummer* och *botten*. Det är anmärkningsvärt att det i materialet från perioden 2001–2018 inte finns en enda avvikande bestämd pluralform av *nummer*, det vill säga *numrorna*.

Ytterligare en observation är att flera texter innehåller både korrekta och avvikande böjningsformer av samma ord. Detta kan bero på att det i vissa fall är svårt att avgöra var gränsen mellan standardspråk och talspråk går, särskilt i informella texttyper såsom notiser.

Det är även svårt att fastställa om felen är enstaka korrekturmissar som kvarstod efter övrig redigering eller om författaren varit osäker på den normerade böjningen

Det historiska tidningsmaterialet kan inte direkt jämföras med materialet från Åbo Underrättelsers redaktion. Den största orsaken är att Nationalbibliotekets enorma arkiv inte har kunnat analyseras i sin helhet i denna pro gradu-avhandling. På grund av detta kan det historiska materialet bara behandlas som ett sampel som ger en fingervisning om det som finns i det stora arkivet. Det oaktat erbjuder det utvalda materialet en möjlighet att analysera det som är lika eller olika vid samma genusböjningar i respektive material. Generellt verkar avvikande böjning *nummer* och *botten* vara mer allmänt i det äldre tidningsmaterialet. Som redan har diskuterats i föregående kapitel, har man i dag intelligenta textredigeringsprogram på redaktionerna som antagligen minskar antalet dialektala ord och språkformer som avviker från standardsvenska.

I de nutida tidningstexterna förekommer de flesta fel, det vill säga avvikande genusböjningar, inom textkategorin *notiser*. Däremot återfinns majoriteten av felen i kategorin *artiklar* i historiska tidningstexter. Vid orden *nummer* och *botten* i det historiska materialet förekommer sammanlagt 28 fall av avvikande genusbruk i artiklar, 15 fall vid *nummer* och 13 vid *botten*. Inom kategorin *notiser* är förekomsten lika jämnt fördelad, fyra belägg på ordet *nummer* och fyra på ordet *botten*. Resultaten visar dock inte att genusböjningsavvikelser var mer frekventa i längre och mer utförliga texter på 20-50-talen än i dag, och det skulle som diskuterats krävas gigantisk dataanalys för att utreda i vilken kategori det återfinns mest avvikande genusbruk i det historiska materialet i Nationalbiblioteket.

Sampelstorleken för det nutida och historiska materialet är i stort sett jämförbar: det nutida materialet från *Åbo Underrättelser* omfattar 27 tidningstexter, medan det historiska materialet består av 30 texter. Däremot skiljer sig antalet fall av avvikande genusbruk avsevärt mellan de två materialen. I de nutida texterna identifierade jag 29 fall av avvikande genusformer, medan motsvarande siffra i de historiska texterna uppgick till 44. En möjlig förklaring till denna skillnad är att avvikande genusformer i historiska tidningstexter förekommer mer konsekvent, vilket leder till ett högre antal. I de nutida texterna kan en avvikande genusform ofta vara ett enstaka slarvfel som förekommer endast en gång i texten. I de historiska texterna har skribenten däremot systematiskt valt att använda en specifik genusform, vilket innebär att flera böjningsformer inom samma deklination kan återfinnas i en och samma text. Ett

exempel på detta är förekomsten av former som *nummern*, *numror* och *numrorerna* i samma tidningstext, vilka i denna studie har räknats som tre separata fall. Vidare var det i äldre tidningar inte ovanligt att flera texter av olika texttyper återfanns på samma sida, så att avvikande genusbruk kunde förekomma i flera olika kontexter. Exempelvis kunde en artikel innehålla formen *numror*, medan en notis på samma sida använde *nummern*. I denna studie har sådana fall behandlats som separata förekomster, vilket ytterligare bidrar till det högre antalet observerade fall i det historiska materialet.

7.2 Komparativ diskussion

En jämförelse mellan nutida och historiska tidningstexter visar att maritima ämnen varit framträdande över tid. Båtbottnar och sjöbottnar nämns ofta i både äldre och nyare tidningar, vilket visar den kontinuerliga betydelse som sjöfart och havsmiljöfrågor har i rapporteringen.

En tydlig skillnad framträder dock i hur ofta telefoner och telefonnummer omnämns i artiklar i det historiska jämfört med nutida materialet. Detta kan förklaras av att telefonen vid tiden för det äldre materialet ännu inte var en allmänt utbredd teknologi i Finland, särskilt utanför Helsingfors. Det är därför rimligt att anta att frågor kring telefonens utveckling och problem hade ett större nyhetsvärde under den äldre perioden. I dag är telefonkommunikation däremot en självklarhet, vilket gör att telefoni, och således telefonnummer, sällan lyfts fram som stora nyhetsämnen i nutida tidningstexter. Telefonnummer framkom i och för sig ofta också i det nutida materialet, men nästan enbart i korta notiser där telefonnumret publicerades som en kontaktuppgift. I det historiska materialet utgjorde telefoner och telefonnummer förstasidesnyheter.

En annan intressant observation vid jämförelsen mellan nutida och historiska tidningstexter är att lottoreklam och lottonummer utgör återkommande ämnesområden under båda tidsperioderna. En möjlig förklaring till varför samma typ av reklam har samma fel med nästan hundra år emellan är att lottoreklam och lottoresultat troligen inte språkgranskas lika noggrant som andra texter i tidningen. Om en svenskspråkig person skriver reklamen eller lottoresultaten flera gånger per vecka kan det lätt uppstå slarvfel, vilka sedan släpps igenom i tryck utan korrigerings. Att detta fenomen finns både i historiska och nutida tidningstexter tyder på att språkbruket i vissa fasta uttryck och specifika ämnesområden är mer resistent mot standardisering och förändring än andra delar av språket – att höra ordet ”lottonumror” bland finlandssvenskar är inte alls ovanligt. Detta fenomen och förekomsten av ”lottonumror” kan

jämföras med exempelvis polisnotiserna som analyserats i materialet tidigare i denna avhandling. Man kan anta att de skrivs av en enskild individ inom polisen och att texten inte genomgår språkgranskning före publicering. Både lottoreklamer och polisnotiser kan därmed betraktas som texttyper där språkliga avvikelser lättare uppstår och bevaras över tid.

En av de större skillnader mellan det nutida och historiska material är att avvikande genusböjningar i nutida texter ser mer ut som slarvfel medan de i äldre texter används konsekvent. Såsom diskuterats i kapitel 5.5 gällande parallellt bruk, uppvisade några av de nyare texter både korrekta och avvikande former där det senare framstår mer som ett slarvfel. I det äldre materialet kan en avvikande böjningsform förekomma konsekvent flera gånger i det löpande texten. Det historiska tidningsmaterialet innehåller därtill sammanlagt sex fall där den obestämda singularformen har använts tillsammans med lättare identifierbara pluralformer inom samma text. Detta ger stöd åt antagandet att genusbruket i dessa fall är avsiktligt och inte en följd av rena slarvfel, vilket oftare verkar vara fallet i det moderna tidningsmaterialet. Till skillnad från de nutida texterna, där avvikande genusbruk oftast kan förklaras som enstaka misstag eller inkonsekvenser i skrivandet, tyder fallen i de äldre texterna på en mer medveten användning av det aktuella genuset. Genusvariationen i historiska texter tyder på att det avvikande genusbruket i finlandssvenskan har varit en lika etablerad språklig norm vid tidpunkten för publicering, samtidigt som skribenten kanske inte alls vetat att böjningen strider mot standardsvenskas regler. Fastän avvikande genusbruk kan anses vara mer konsekvent i äldre texter, finns det exempel på parallellt bruk till och med i historiska texter.

Trots att det nutida materialet från Åbo Underrättelser omfattade färre texter än det historiska materialet (27 respektive 30 tidningstexter), uppvisade båda materialen samma antal typer av parallellt genusbruk, nämligen fem vardera. Som jag har gjort flera gånger tidigare, vill jag emellertid igen påpeka att det historiska materialet har samlats in selektivt och därmed inte utgör en heltäckande representation av fenomenet. Trots det kan det ändå konstateras att genusvalet i de historiska texterna generellt sett är mer konsekvent. I majoriteten av texterna i äldre tidningar tenderar skribenten att antingen följa standardböjningen eller genomgående använda avvikande former. Förekomsten av parallellt bruk inom samma text var relativt sällsynt, och de fall där detta förekom uppvisade en något annorlunda karaktär jämfört med de nutida fallen. Ett exempel på detta är att det i två av de identifierade fallen i det historiska materialet var det skribenten själv som använde avvikande genus i sin löpande text, medan de

standardenliga böjningsformerna förekom i direkta citat. Detta stärker antagandet att de avvikande formerna i äldre texter i högre grad speglar etablerade språkbruksmönster snarare än enstaka slarvfel.

Avvikande genusbruk i finlandssvenskt språkbruk är ett intressant exempel på morfologiska finlandismer. Till skillnad från lexikala och syntaktiska finlandismer, som har varit föremål för mer omfattande studier, har denna typ av språkliga avvikelser i finlandssvenska inte studerats i lika stor utsträckning. Min förhoppning är att denna avhandling kan bidra till att väcka intresse för fenomenet och uppmuntra till vidare studier inom området. Morfologiska finlandismer utgör en betydelsefull, men delvis förbisedd, aspekt av finlandssvenskan, och en fördjupad undersökning skulle kunna ge värdefulla insikter i språkets variation och utveckling. Utöver språkaspekten reflekterar tidningsinnehållet på ett intressant sätt samhällsförändringar: vissa ämnen förblir relevanta över tid, medan andra förändras i takt med teknologiska framsteg och social utveckling.

Litteratur

Empiriskt material

A/B Parfumerie Idman & Arvela O/Y. 1927. *Våra telefonnumror åro från den 26 dennes*. Hufvudstadsbladet. 23. Juni.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1534702?page=6> (Hämtad 21.9.2023)

Adam. 1929. *Marttelin överlägsen första man*. Hufvudstadsbladet. 7. Oktober.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1539518?page=3> (Hämtad 21.9.2023)

Appelgren, Erik. 1936. *Där diamantfebern rasar*. Hufvudstadsbladet. 14. Juni.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2211319?page=12> (Hämtad 2.8.2024)

B.K. 1929. *Hönshuset på mässan i Åbo*. Åbo Underrättelser. 25. Juni.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1720269?page=4> (Hämtad 21.9.2023)

C.S-le. 1927. *Lakfiske med strut*. Nyland. 11. Januari.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1570038?page=2> (Hämtad 25.9.2023)

Crohns, Eine. 1929. *Julmässan avblåses i dag*. Hufvudstadsbladet. 19. December.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1751432?page=6> (Hämtad 21.9.2023)

C-t.S-le. 1924. *Lakfiskets bästa tid är för handen och bör ej försittas*. Borgåbladet. 10.

Januari. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1380463?page=3> (Hämtad 21.9.2023)

Hangö. 1949. *Automat går ej att lura avslöjar luravlyftaren*. Hangö. 1. Februari.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2608560?page=4> (Hämtad 21.9.2023)

Hangö. 1949. *Kabelnätet medger inte en rättvis telefontilldelning*. Hangö. 15. Oktober.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2608577?page=2> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1927. *Automatiseringen av telefonen går ett stort steg framåt*.

Hufvudstadsbladet. 23. Juni.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1534702?page=6> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Attentatsepidemin i Tyskland återförd till Kappkuppens män.*

Hufvudstadsbladet. 13. September.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1539431?page=6> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Hela Helsingfors utan telefon tre timmar i går kväll.*

Hufvudstadsbladet. 27. Juli.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1538446?page=1> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Lotta-Svärd-lotterierna.* Hufvudstadsbladet. 23. December.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1751463?page=4> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Namnlös novell på uppslagets underkant.* Hufvudstadsbladet. 31.

December. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1751458?page=8> (Hämtad 25.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Några goda recept.* Hufvudstadsbladet. 21. September.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1539486?page=8> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1929. *Tysk motorskonert till botten.* Hufvudstadsbladet. 12. November.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1539586?page=3> (Hämtad 21.9.2023)

Hufvudstadsbladet. 1945. *Vårda ditt modersmål.* Hufvudstadsbladet. 23. Mars.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2276747?page=4> (Hämtad 25.9.2023)

Helsingfors Telefonförening. 1922. *Till den telefonerande allmänheten.* Hufvudstadsbladet. 5.

Juli. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1395368?page=1> (Hämtad 25.9.2023)

Lantmannabladet. 1939. *Konservera potatis.* Lantmannabladet. 22. September.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2223410?page=4> (Hämtad 21.9.2023)

Lantmannabladet. 1944. *Kassera inte gamla ämbaren.* Lantmannabladet. 24. Mars.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2261129?page=6> (Hämtad 25.9.2023)

Lindroth, Gudrun. 1933. *Trasmattan.* Hangö. 17. Januari.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1826013?page=4> (Hämtad 21.9.2023)

M.H-ma. 1939. *Billig mat av hönsägg*. Östra Nyland. 5. Oktober.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2218985?page=4> (Hämtad 25.9.2023)

N-. 1930. *De avskurna blommornas vård*. Åbo Underrättelser. 6. April.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2667426?page=19> (Hämtad 21.9.2023)

Nya Pressen. 1948. *Nummerskiftet gick ej helt friktionsfritt*. Nya Pressen. 16. Augusti.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2315225?page=1> (Hämtad 26.9.2023)

Nymalm, Tor. 1940. *Lantbrukssällskapens spalt – Surpotatis-konservering*.

Hufvudstadsbladet. 29. September.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2242424?page=7> (Hämtad 21.9.2023)

Pargas Kungörelser. 1933. *Piffens Venezianska afton*. Pargas Kungörelser. 16. Augusti.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1889875?page=2> (Hämtad 21.9.2023)

Staben. 1923. *Pargas skyddskårister*. Pargas Kungörelser. 22. Augusti.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1217852?page=2> (Hämtad 21.9.2023)

Syd-Österbotten. 1944. *Affärsarbetarförbundets snabb-lotteri*. Syd-Österbotten. 11. Januari.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2267469?page=3> (Hämtad 21.9.2023)

T. 1940. *Numrering av spelare obligatorisk*. Hufvudstadsbladet. 24. Juli

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2234310?page=2> (Hämtad 26.9.2023)

Tammerfors Aftonblad. 1934. *Arbetare död vid sitt arbete*. Tammerfors Aftonblad. 6.

September. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1926635?page=2> (Hämtad 21.9.2023)

Tammerfors Aftonblad. 1937. *Att störta sig i sjön på alltför grunt vatten är livsfarligt*.

Tammerfors Aftonblad. 16. Juli.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2222954?page=2> (Hämtad 26.9.2023)

Åland. 1949. *Nummersystem stävjar pinsamma intermezzon vid köbildning i butik*. Åland. 3.

September. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2330606?page=2> (Hämtad 21.9.2023)

Referenser

- Bergroth, Hugo. 1917. *Finlandssvenska –Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Schildts Förlags Ab.
- Gustafsson, Anna-Maria. 2017. *De finlandssvenska journalisterna och språkvården*. I: Tandefelt, Marika (red.), *Språk i prosa och press*. Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 161-176.
- Hanell, Linnea. 2011. *Det går hårt - Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv*. Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Heikkilä, Pia. 2014. *ÅU:s väg genom 190 år – nedslag i tidningens historia*. Åbo Underrättelser. 27 januari. <https://gamla.abounderrattelser.fi/news/2014/01/aus-vag-genom-190-ar-nedslag-i-tidningens-historia.html> (Hämtad 28.4.2019)
- Holmström, Stefan. 2019. *Åbo Underrättelser fyller 195: Så här kom tidningen till – det började med en skotte som skulle trycka biblar*. Åbo Underrättelser. 6 januari. <https://news.abounderrattelser.fi/au-195-ar-de-forsta-hundra-aren-forsta-numret-av-abo-underrattelser-gavs-ut-den-3-januari-1824/#mh-comments> (Hämtad 13.2.2019)
- af Hällström-Reijonen, Charlotta. 2012. *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Helsingfors universitet.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta. 2019. *Den finlandssvenska språkvården från Bergroths Finlandssvenska 1917 till idag*. I: Tandefelt, Marika (red.), *Finländsk svenska från 1860 till nutid*. Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 121-164
- Institutet för de inhemska språken. 2024. *Om språkvård*. <https://sprakinstitutet.fi/sprakvard/om-sprakvard/> (Hämtad 12.9.2024)
- Institutet för språk och folkminnen, *Frågelådan*. <https://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakradgivning/frageladan.html?url=-27634753%2Fcgi-bin%2Fsrf%2Fvisasvar.py%3Fsok%3Dgenus%26svar%3D79651&sv.url=12.c17e514db30b2a810ea> (Hämtad 29.1.2019)

Levälahti, Minna. 2020. *Språkkolumnen: Vem vill ha socker i botten och grädde på moset*. Yle. 12. Februari. <https://yle.fi/a/7-1445054> (Hämtad 17.2.2025)

Mediespråk. 2025. Mediespråk.fi – språkråd för de finlandssvenska medierna. <https://www.mediesprak.fi/sprakvarden> (Hämtad 16.2.2025)

Nationalbiblioteket. 2024. Alla svenskspråkiga dagstidningar nu digitaliserade – Hufvudstadsbladet populärast. <https://www.kansalliskirjasto.fi/sv/nyheter/alla-svensksprakiga-dagstidningar-nu-digitaliserade-hufvudstadsbladet-popularast> (hämtad 22.2.2024)

Reuter, Mikael 2002. *Skörda havren och sprid gödseln*. Reuters Ruta. 14. augusti. https://www.kotus.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/2002/skorda_havren_och_sprid_godseln (Hämtad 14.1.2019)

Reuter, Mikael. 2002. *Numret på botten*. Reuters Ruta. 4. september. https://www.kotus.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/2002/numret_pa_botten (Hämtad 14.1.2019)

SAG = Svenska Akademiens grammatik. 1999. Ulf Teleman, Staffan Hellberg, Erik Andersson. Norstedts.

SAOB = Svenska Akademiens ordbok. 1898–. Svenska Akademien. Lund.

SO = Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien. 2009. Svenska Akademien.

Skolverket. *Nyhetsartikel*.

<https://www.skolverket.se/download/18.51c904b718e5404561ca6/1710851997345/nyhetsartikel-naturvetenskap-teknik-grundskola-2.pdf> (Hämtad 22.3.2025)

Språkbruk. 2008. *Min blå(a) bil*. Språkfrågor. <https://www.sprakbruk.fi/-/min-bla-a-bil> (Hämtad 21.2.2019)

Tandefelt, Marika; af Hällström-Reijonen, Charlotta; Reuter, Mikael. (2017). *Finlandismer i skriven finlandssvenska*. I: Tandefelt, Marika (red.), *Språk i prosa och press*. Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 16-31.

Västerdal, Ida. 2012. *Då slog klockan för ordens kön.*

Språktidningen.<http://spraktidningen.se/artiklar/2012/05/da-slog-klockan-ordens-kon>

(Hämtad 30.1.2019)

Bilaga 1 – Exempel på en artikel

Okinawa – ett japanskt hälsoparadis i förändring (9.12.2009)

Japanska och västerländska forskare har visat stort intresse för att ureda orsakerna till den goda bild av Japan och speciellt Okinawa som statistiken om låg sjuklighet i välfärdsjukdomar som malign cancer, hjärt- och kärlsjukdomar förmedlat till omvärlden.

Okinawa, i Stilla havet sydväst om Japan, är sedan 1972 efter 27 års amerikanskt herravälde den 47:e prefekturen i Japan. Okinawa består av 44 bebodda öar, samt ett stort antal obebodda öar. Grannar till detta ösamhälle är Kina och Taiwan västerut på andra sidan av östkinesiska havet och Filippinerna längre söderut. Befolkningen uppgår till 1,4 miljoner varav ca en tredjedel bor i huvudstaden Naha i sydvästra delen av huvudön. Klimatet är subtropiskt med en medeltemperatur på +22–23 grader som i januari och februari kan falla till cirka +15 grader.

Förtutom att låg sjuklighet och dödlighet i ovannämnda välfärdsjukdomar förekommer, är Okinawa känt som en plats där människorna lever länge. Okinawa har som ett hälsoparadis jämförts med Shangri-La, som är namnet på en fiktiv, paradislignande plats i det forna Kina och i skönlitterära verk.

Den låga förekomsten av de tre ledande välfärdsjukdomarna, samt andra orsaker, har lett till att livslängden för män ökat från 68,91 år 1965 till 78,64 år 2005. Kvinnorna lever i allmänhet längre än män och i Okinawa har kvinnornas livslängd ökat från 75,64 år 1965 till 86,88 år 2005. I Finland beräknas en nyfödd pojke leva 75,3 år och en flicka 82,5 år. Denna positiva utveckling har lett till att allt flera människor i Okinawa uppnår en ålder på 100 år.

Den exceptionellt långa livslängden och det stora antalet hundraåringar har varit ett mysterium därför att Okinawa är Japans fattigaste region med den lägsta inkomstnivån och hög arbetslöshet förknippad med olika sociala problem.

Många forskare har försökt förklara hälsosituationen och det långa livet i Okinawa. De genetiska faktorernas andel och inverkan utreds och konsumtionsvanorna studeras. Särskilt de traditionella Okinawa-japanska matvanorna med kalorirestriktiv föda kan jämförts med snabbmatsvanorna vara en viktig förklaring. Under den amerikanska tiden 1945–1972 vidtogs

socialpolitiska åtgärder för att förbättra befolkningens levnadsstandard som snabbt ledde till bättre hälsosituation och ökad livslängd redan år 1975.

Forskningen betonar i dag att livstillfredsställelse och lycka nås genom kontakter till släkt och vänner, samt att också andra former av socialt deltagande är viktiga för hälsan. Mina intervjuer med äldre personer i Okinawa bekräftar detta.

För ett antal år sedan förmedlade statistiken över förväntad livslängd, som uppgörs vart femte år för alla 47 prefekturer chockbudskapet att männens beräknade livslängd sjunkit i Okinawa. År 2005 var den beräknade livslängden för män i Okinawa 0,15 år kortare än för män i Japan och 24 prefekturer av 47 uppvisade längre förväntad livslängd än för män i Okinawa. Detta är ett nytt mysterium då det samtidigt kan påvisas att männen liksom också kvinnorna som uppnått 65 års ålder har den längsta förväntade livslängden i Japan och troligtvis i hela världen. Chockbudskapet eller ”livslängdschocken” som man kan kalla statistikens nyhet om männens hälsa, har på nytt intensifierat forskningen. Förklaringar sökes i generationsskillnader: traditionella konsumtionsvanor jämförs med konsumtionsvanor med rötter i den amerikanska perioden i Okinawas historia.

Förklaringarna till att hälsan är i fara speciellt för män i medelåldern kan sökas i en förändrad livsstil i Okinawa. Hit hör en amerikanisering och McDonaldisering.

Detta hänger även ihop med den modernisering som ägt rum i Okinawa. Turismen till det vackra och grönskande ösamhället har ökat enormt och en omfattande servicesektor med yrken som bildar en ny medelklass har uppstått. Den nya välfärdsgeneration har annorlunda konsumtionsvanor än den äldre generation som ännu representerar traditionell japansk matkultur och livsstil.

Den traditionella japanska stilen med vacker uppläggning av maten i små skålar påminner om den franska sociologen Pierre Bourdieus förklaringar om förfinad matkultur och livsstilmönster. Men alkoholkonsumtionen och tobaksrökningen är markant högre bland män i medelåldern i Okinawa än i Japan. I det moderna Okinawa lever välfärdsgenerationen ett vardagsliv under förändrade omständigheter och stress.

Allvarlig uppmärksamhet bör fästas vid antalet självmord i relation till befolkningen i åldersgrupperna 40–44 och 45–49. Sjukligheten och dödligheten i hjärt- och leversjukdomar

utvisar samma mönster för män i ovannämnda åldersgrupper och kan kopplas till ökad alkoholkonsumtion och tobaksrökning i det nya livsstilmönstret. Allt tyder på att män i medelåldern lider socialt och mår dåligt.

Lyckoforskningen har visat att människor i medelåldersklasserna befinner sig i botten av en U-förmad kurva. Den stora frågan gäller "hälsa, stress och coping (skydds-) strategier i en "vilt föränderlig värld" (på engelska Runaway World).

Frågan är nu hur man kan hjälpa dem vilkas hälsa är i fara och som mår dåligt.

Hälsobefrämjande åtgärder diskuteras, men sociala investeringar i barn och unga borde prioriteras högt i socialpolitiken.

Guy Bäckman

Bilaga 2 – Textmaterial insamlat på Åbo Underrättelsers redaktion

- 13.12.2002. *Operation Snöflinga hjälper igen julbilister*. Åbo Underrättelser
- 14.2.2003. *Rosettskrinning på Barkplan i dag*. Åbo Underrättelser
- 12.4.2003. *Polisen söker offer för kvinnlig svindlare*. Åbo Underrättelser
- 13.2.2004. *Kvinna skjuten till döds i S:t Karins*. Åbo Underrättelser
- 13.2.2004. *Vad är det här för föremål?*. Åbo Underrättelser
- 31.7.2004. *Polisen i Åbo hotades med skjutvapen*. Åbo Underrättelser
- 12.7.2006. *Flip-flops är experternas mardröm*. Åbo Underrättelser
- 7.7.2010. *Synskadeföreningen på teater och seglats*. Åbo Underrättelser
- 14.6.2011. *Lotto*. Åbo Underrättelser
- 29.12.2012. *Tio rutter – så här fungerar skärgårdstrafiken 2013*. Åbo Underrättelser
- 9.12.2013. *Precisering för Bo Vinberg*. Åbo Underrättelser
- 5.9.2014. *Vattenläcka i Dragsfjärd försöker lokaliseras i dag*. Åbo Underrättelser
- 20.12.2014. *Större än Stanley Cup*. Åbo Underrättelser
- 26.11.2015. *ÅUCS börjar kalla inpatienter per telefon*. Åbo Underrättelser
- 23.6.2017. *"Dags att sätta ihop nya snapsvisor"*. Åbo Underrättelser
- 28.6.2018. *Säsong för grillat*. Åbo Underrättelser
- Backas, Johan. 17.4.2018. *Seglarjuniorer fick jollen på rätt köl*. Åbo Underrättelser
- Bäckman, Guy. 9.12.2009. *Okinawa – ett japanskt hälsoparadis i förändring*. Åbo Underrättelser
- Clayhills, Cecilia. 4.10.2008. *Intensiva grafiklandskap/Som från en gammal film*. Åbo Underrättelser
- Isaksson, Janne. 2.10.2008. *ÅIFK höll undan för BK-46 i Samppalinna*. Åbo Underrättelser
- Isaksson, Janne. 22.5.2013. *Dubbla NM-silver till Kimitosyskon*. Åbo Underrättelser
- Johansson, Maria. 21.9.2007. *Thrillern som blev så mycket mer*. Åbo Underrättelser
- Lund, Kim. 20.2.2015. *Korpomatta tar bort giftbehov*. Åbo Underrättelser
- Lund, Kim. 7.4.2017. *Finferries fartyg får nya färger*. Åbo Underrättelser
- Rinne, Frans. 9.9.2006. *Willberg vänder blicken bakåt*. Åbo Underrättelser
- Sid, Catherine. 4.4.2017. *Vart är våra pengar på väg?*. Åbo Underrättelser
- Sjöstrand, Robin. 28.5.2014. *Redo för ett dyk*. Åbo Underrättelser

Lyhennelmä

Tutkimuksen taustaa

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee suomenruotsille ominaista kielellistä ilmiötä: poikkeavaa kielitieteellisen suvun käyttöä verrattuna ruotsin yleiskieleen. Tutkimuksessa keskitytään substantiiveihin *nummer* ja *botten* (*numero* ja *pohja*), jotka suomenruotsissa taipuvat usein ruotsissa käytetystä ruotsista poikkeavalla tavalla. Kiinnostukseni aiheeseen heräsi henkilökohtaisesta kokemuksesta, kun havaitsin muutettuani Turkuun suomenruotsin eroavan oppimastani ruotsin yleiskielestä muun muassa muodoilla *bottnet* ja *numrorna*.

Tieteellistä kirjallisuutta aiheesta on niukasti, mikä korostaa aiheen tutkimuksellista merkitystä. Tavoitteena on syventää ymmärrystä suomenruotsalaisista kielellisistä erityispiirteistä, erityisesti kielitieteellisen suvun käytöstä, joka on yksi vähemmän tutkituista finlandismien alueista verrattuna mm. sanastoon liittyviin finlandismeihin.

Hugo Bergroth käsitteli ilmiötä jo teoksessaan *Finlandssvenska* (1917), mainiten sanoja kuten *stoll*, *fabrik*, *nummer* ja *botten*, joiden taivutus suomenruotsissa usein poikkeaa yleiskielisestä taivutuksesta. Tässä tutkielmassa tarkastellaan ilmiön esiintymistä sekä vanhoissa vanhoissa että nykyaikaisissa sanomalehtiteksteissä, mikä osoittaa, kuinka morfologisia finlandismeja voidaan edelleen löytää lehtijulkaisuista nykyajan tekstinkäsittelyohjelmien tarjoamasta tuesta huolimatta.

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on tarkastella poikkeavaa kielitieteellisen suvun käyttöä sanojen *nummer* ja *botten* osalta suomenruotsalaisessa sanomalehtikielessä. Aineisto on rajattu sanomalehtiteksteihin, sillä ne kattavat laajasti eri aihepiirejä ja ovat useiden eri kirjoittajien tuottamia, mikä tarjoaa monipuolisemman kuvan kielenkäytöstä.

Nykypäivän aineisto on kerätty Turun seudun ruotsinkielisestä paikallislehdestä *Åbo Underrättelser*, ja historiallinen aineisto Kansalliskirjaston digitoidusta sanomalehtikokoelmasta. Tutkielma pyrkii selvittämään:

- Missä määrin poikkeava kielitieteellisen suvun käyttö ilmenee sanojen *nummer* ja *botten* kohdalla suomenruotsalaisissa sanomalehtiteksteissä?

- Missä tekstityypeissä ilmiötä esiintyy?
- Esiintyykö ilmiötä useammin tietyissä konteksteissa tai tekstityypeissä?
- Onko ilmiö yleisempää vanhemmissa vai nykyisissä sanomalehdissä

Tutkimuksessa tarkastellaan uutislyhennelmiä, artikkeleita ja ilmoituksia/mainoksia. Tekstien ryhmittelyn avulla pyritään selvittämään, esiintyykö poikkeava suvun käyttö tietyissä tekstityypeissä ja aihepiireissä.

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkielman aineisto koostuu sekä uudemmissa tämän vuosituhannen sanomalehtiteksteistä että vanhemmissa sanomalehdistä. Valitsin sanomalehdet aineistoksi, koska ne heijastavat yhteiskunnan kiinnostuksen kohteita ja kehitystä eri aikoina. Lisäksi sanomalehtiaineisto mahdollistaa taivutusmuotojen tarkastelun eri asiayhteyksissä ja lisäksi tekstit ovat eri kirjoittajien tuottamia.

Nykyajan sanomalehtitekstit on kerätty *Åbo Underrättelserista*, Turun seudulla ilmestyvästä ruotsinkielisestä paikallislehdestä, joka on Suomen vanhin yhä julkaistava päivälehti. Tekstit kattavat vuodet 2001–2018 ja on koottu paikan päällä lehden toimituksessa heidän digitaalisesta arkistostaan, jossa kävin järjestelmällisesti läpi lehden julkaisut kyseiseltä ajanjaksolta. Poikkeava kielitieteellisen suvun käyttö on lajiteltu tekstityypin mukaan, esimerkiksi uutislyhennelmiin, artikkeleihin sekä ilmoituksiin ja mainoksiin, sekä taivutusmuotojen perusteella, kuten yksikön ja monikon sekä määräisyyden mukaan. Aineisto ja sanomalehtitekstit esitetään tutkielmassa alkuperäisessä muodossaan, joskin lyhennettynä.

Vanhemmat sanomalehdet, jotka muodostavat toisen osan aineistosta, on kerätty Kansalliskirjaston digitoidusta suomenruotsalaisten sanomalehtien kokoelmasta. Tämä aineisto kattaa vuodet 1920–1950.

Tutkielmassa aineistoa ja tuloksia analysoidaan laadullisin menetelmin.

Tulokset ja pohdinta

Åbo Underrättelser -lehden aineistossa poikkeava kielitieteellisen suvun käyttö osoittautui harvinaiseksi suhteessa oikein taivutettujen uutisten, artikkelien ja ilmoitusten kokonaisuutensa määrään. Eniten poikkeavia suvunmuotoja havaittiin lyhyissä uutisissa /

uutislyhennelmissä. Erityisesti sanan *nummer* kohdalla poikkeavat muodot liittyivät useimmiten puhelinnumeroihin; tavallisin virhe oli käyttää määräistä utrum-muotoa (*nummern* sanan *numret* sijaan). Lisäksi havaittiin yksittäinen esimerkki virheellisestä monikkomuodosta *numror*. Tämä viittaa siihen, että tekstien kirjoittajat saattoivat mieltää sanan *telefonnummer* utrum-sukuiseksi.

Sanan *botten* osalta poikkeamat liittyivät puolestaan usein meri- ja vesistöaiheisiin, kuten veneisiin ja vesialueisiin. Sana *botten* vaikuttaa olleen yleinen aihepiiriin vuoksi, sillä merellisissä aiheissa mainitaan usein veneiden tai vesistöjen pohjat. Poikkeavien muotojen yleisin tyyppi oli määräisen yksikön virheellinen taivutus (*bottnet*). Lisäksi havaittiin, että monissa teksteissä esiintyi sekä oikeita että poikkeavia taivutusmuotoja saman sanan kohdalla, mikä voi viitata rajojen häilyvyyteen standardisoidun kirjakielen ja puhekielen välillä, erityisesti epämuodollisissa tekstilajeissa kuten ilmoituksissa. Nykyään käytössä olevat tekstinkäsittelyohjelmat voivat myös selittää poikkeavien muotojen vähäisyyttä uusissa teksteissä, sillä ne tunnistavat ja korjaavat kielioppivirheitä ennen kuin lehti ehtii painoon.

Historiallisessa aineistossa poikkeava suvun käyttö oli yleisempää ja systemaattisempaa. Aineiston otoskoot olivat vertailukelpoiset (27 nykytekstiä ja 30 historiallista tekstiä), mutta historiallisissa aineistoissa poikkeavia suvunmuotoja oli huomattavasti enemmän (44 tapausta nykyajan 29 tapaukseen verrattuna). Historiallisissa teksteissä sama poikkeava kielitieteellinen suku saattoi esiintyä useita kertoja samassa artikkelissa, mikä viittaa tietoiseen tai ainakin vakiintuneeseen käyttöön, kun taas nykyteksteissä poikkeamat vaikuttavat enemmän satunnaisilta kirjoitusvirheiltä. Lisäksi historiallisissa lehdissä oli yleistä, että samalla sivulla oli useita tekstityyppejä joissa oli poikkeavia taivutusmuotoja, mikä lisäsi poikkeavien muotojen määrää.

Nykyaikaisen ja historiallisen aineiston vertailu osoittaa, että tietyt teemat, kuten meri- ja vesistöaiheet, ovat olleet keskeisiä kummallakin aikakaudella. Veneiden ja vesialueiden pohjista kirjoitettiin niin vanhoissa kuin uudemmissakin teksteissä, mikä korostaa merenkulun ja vesistökySYMysten jatkuvaa merkitystä.

Sen sijaan puhelimiin ja puhelinnumeroihin liittyvät aiheet olivat huomattavasti enemmän esillä historiallisessa aineistossa. Tämä johtunee siitä, että puhelin oli tuolloin uusi ja kehittyvä teknologia, joka tarjosi uutisarvoa, kun taas nykyään puhelinviestintä on

arkipäiväistynyt, eikä puhelinnumeroita käsitellä enää erillisinä uutisaiheina. Nykyteksteissä puhelinnumeroita esiintyy lähinnä yhteystietoina lyhyissä ilmoituksissa.

Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että lottonumerot ja lottomainokset esiintyivät molemmissa aineistoissa ja niissä esiintyi samankaltaisia kielenkäytön virheitä, erityisesti muodossa *lottonumror*. Tämä viittaa siihen, että tietyissä aihepiireissä kielivirheet toistuvat huolimatta kielenhuollon kehityksestä, mahdollisesti siksi, että kyseisiä tekstejä ei tarkasteta yhtä huolellisesti kuin esimerkiksi uutisartikkeleita.

Yksi merkittävimmistä eroista aineistojen välillä oli poikkeavan suvun käytön luonne: nykyteksteissä virheet vaikuttavat pääosin satunnaisilta ja epäjohdonmukaisilta, kun taas historiallisissa teksteissä poikkeavan kielitieteellisen suvun mukaan taivutus oli usein järjestelmällistä ja laajasti esiintyvää. Tämä tukee hypoteesia, että poikkeava suvun käyttö oli tietyissä yhteyksissä niin vakiintunutta, ettei kirjoittaja välttämättä ollut tietoinen yleiskielen sääntöjen rikkomisesta. Kuitenkin myös historiallisessa aineistossa esiintyi jonkin verran rinnakkaista käyttöä, eli samassa tekstissä esiintyi sekä yleiskielen mukaisia että poikkeavia taivutusmuotoja, vaikkakin harvemmin kuin nykyteksteissä.

Vaikka tämän vuosituhannen *Åbo Underrättelser* -aineisto sisälsi hieman vähemmän tekstejä kuin historiallinen aineisto, kummassakin esiintyi viisi tapausta, joissa rinnakkaiskäyttöä oli havaittavissa. On kuitenkin otettava huomioon, että historiallinen aineisto on kerätty valikoidusti, eikä näin ollen anna täysin kattavaa kuvaa ilmiön laajuudesta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että poikkeavan kielitieteellisen suvun käyttö suomenruotsissa on merkittävä ja tähän asti melko vähän tutkittu morfologinen ilmiö. Se eroaa leksikaalisista ja syntaktisista finlandismeista, joita on tutkittu paljon enemmän. Tutkimus tuo esiin tarpeen laajemmalle ja syvemmälle tarkastelulle, jotta voidaan ymmärtää paremmin suomenruotsin kielellistä variaatiota ja kehitystä. Lisäksi aineistot heijastavat yhteiskunnallisia muutoksia: tietyt teemat, kuten merenkulku ja lotto, pysyvät ajankohtaisina, kun taas toiset, kuten puhelinteknologia, muuttuvat yhteiskunnan kehityksen mukana.